

Қазақстан Республикасының
Қазақстан Республикасының
Ұлттық Банкі

Инфляцияға шолу
2009 жылғы 3-тоқсан

Мазмұны

Мазмұны	2
Негізгі терминдер және ұғымдар	3
Графиктердің және кестелердің тізбесі.....	6
Резюме	8
2009 жылғы 3-тоқсанға инфляция болжамын бағалау	8
2009 жылғы 4-тоқсанға инфляция болжамы	9
2010 жылғы инфляция болжамы.....	10
1. Инфляциялық үдерістер	12
1.1. Тұтыну бағалары.....	12
1.2. Базалық инфляция	13
1.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар	15
1.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар	15
1.3.2. Ауыл шаруашылығындағы бағалар	16
1.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі	16
2. Инфляция факторлары.....	19
2.1. Жиынтық сұраныс	19
2.1.1. Жеке тұтыну және инвестициялық сұраныс.....	19
2.1.2. Мемлекеттік тұтыну	21
2.1.3. Сыртқы сектор	22
2.2. Өндіріс	27
2.3. Еңбек нарығы	28
2.3.1. Жұмыспен қамту және жұмыссыздық	28
2.3.2. Жалақы және өнімділік.....	30
3. Ақша ұсынысы	32
3.1. Ақша агрегаттары	32
3.1.1. Ақша база	32
3.1.2. Ақша массасы.....	33
3.1.3. Айналыстағы қолма-қол ақша.....	34
3.2. Қаржы нарығы	35
3.2.1. Резиденттердің депозиттері	35
3.2.2. Экономикаға кредиттер.....	36
3.2.3. Банктердің активтері және міндеттемелері	39
3.2.4. Қаржы нарығындағы ставкалар	43
4. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары.....	45
4.1. Ішкі валюта нарығындағы үстемдіктер	47
4.2. Ең төменгі резервтік талаптар	47
4.3. Ашық нарықтағы операциялар.....	48
4.4. Тұрақты механизмдер	49

Негізгі терминдер және ұғымдар

1-бөлім бойынша. Инфляциялық үдерістер

Инфляция Қазақстан Республикасында Астана және Алматы қалаларында, барлық облыс орталықтарында және қалалар мен аудан орталықтарының таңдаулы топтары бойынша халықтың жеке тұтынуы үшін сатып алынатын тауарлардың және қызмет көрсетулердің бағаларының жалпы деңгейінің өзгеруін сипаттайтын тұтыну бағасы индексі (ТБИ) негізінде есептеледі. Инфляцияны есептеуге арналған тұтыну қоржыны үй шаруашылығы шығыстарының құрылымын көрсетеді және халық тұтынуында неғұрлым үлестік салмаққа ие болып отырған 508 тауар мен қызмет көрсетуді қамтиды.

Базалық инфляция – жекелеген әкімшілік, жағдайға байланысты және маусымдылық сипаттағы факторлардың ықпалынан бағаның қысқа мерзімді біркелкі емес өзгеруін болдырмайтын инфляция.

2004 жылдан бастап Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі мынадай әр түрлі 5 әдістеме бойынша базалық инфляцияны есептеуді жүзеге асырады:

- 1-ші базалық инфляция: көкөніс, жеміс-жидек, бензин және көмір бағасының өсуін есепке алмағандағы инфляция;
- 2-ші базалық инфляция: көкөніс, жеміс-жидек, реттелетін қызмет көрсету және энергия ресурстары бағасының өсуін есепке алмағандағы инфляция;
- 3-ші базалық инфляция: 5 ең жоғары және 5 ең төмен баға өсімдерін есепке алмағандағы инфляция;
- 4-ші базалық инфляция: trimmed mean - ТБИ есептеу кезінде жиынтық салмағы кемінде 8% және 92%-дан асатын құрамдас бөліктер алынып тасталынады, яғни бағасы анағұрлым өзгерген (өскен немесе төмендеген) тауарлар мен қызметтер ескерілмейді;
- 5-ші базалық инфляция: median CPI - ТБИ есептеу кезінде бағалардың өзгеруі бойынша ранжирленген қатардың ортасында болатынды қоспағанда, бағалардың барлық өзгеруі есепке алынбайды, яғни статистикалық медиана. Median CPI жиынтық салмағы 50%-ға тең немесе асатын бірінші құрамдас бөлік бағасының өзгеруіне тең болады.

2002 жылдан бастап Ұлттық Банк жүргізетін **Кәсіпорындар мониторингі** шеңберінде нақты сектор кәсіпорындарының инфляциялық күтулерін зерттеу жүзеге асырылуда. Бұл зерттеу пікіртерім жүргізілген кәсіпорындар басшыларының кәсіпорындардың өндірістік қызметіне қатысты бағаларымен, оның ішінде өткен және алдағы тоқсандағы дайын өнімге және өндірісте пайдаланылатын шикізат пен материалдарға сұраныс және бағаға қатысты сапалық бағаларымен («көтеріледі», «төмендейді», «өзгеріссіз қалады») сипатталады.

Диффузиялық индекс кәсіпорындардың «көтеріледі» деген жауаптары үлесінің және кәсіпорындардың «өзгеріссіз» деген жауаптары жартысының үлесі сомасы ретінде шығарылады. Бұл индекс қаралып отырған көрсеткіштің өзгеріс динамикасын сипаттайтын жинақталған индикатор болып табылады. Бұл ретте индекстің 50-ден жоғары мәні көрсеткіштің оң өзгерісін, 50-ден төмен мәні теріс өзгерісін білдіреді.

2-бөлім бойынша. Инфляция факторы

Бюджетке **түсімдерге** кірістер (салық түсімдері, салықтық емес түсімдер, негізгі капиталды сатудан түскен түсімдер), бюджеттік кредиттерді өтеу, мемлекеттің қаржылық активтерін сатудан түсімдер кіреді.

Бюджеттің шығыстары шығындар (ағымдағы және күрделі), бюджеттік кредиттер, қаржылық активтерді сатып алу болып табылады.

3-бөлім бойынша. Ақша ұсынысы

Ақша базасына (резервтік ақша) Ұлттық Банктің кассаларындағы қолма-қол ақшаны қоспағанда, Ұлттық Банк айналысқа шығарған қолма-қол ақша (Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша), банктердің аударылатын және басқа депозиттері, аударылатын банктік емес қаржылық ұйымдардың депозиттері мен мемлекеттік және мемлекеттік емес қаржылық емес ұйымдардың Ұлттық Банктегі теңгедегі ағымдағы шоттары кіреді.

Тар ақша базасы банктердің Ұлттық Банктегі басқа депозиттерін есепке алмағандағы ақша базасын білдіреді.

M1 ақша агрегаты айналыстағы қолма-қол ақша сомасы және банктік емес заңды тұлғалардың және халықтың теңгедегі аударылатын депозиттері сомасы ретінде есептеледі.

M2 ақша агрегаты M1 ақша агрегатына плюс теңгедегі басқа депозиттер және банктік емес заңды тұлғалардың және халықтың шетел валютасындағы аударылатын депозиттеріне тең.

Ақша массасы (M3) Ұлттық Банктің және банктердің баланстары шоттарын шоғырландыру негізінде айқындалады. Ол айналыстағы қолма-қол ақшадан және заңды тұлға - резиденттер мен үй шаруашылығы - резиденттердің ұлттық және шетел валютасындағы аударылатын және басқа депозиттерінен тұрады.

Аударылатын депозиттер – барлық депозиттер, бұлар: 1) кез келген уақытта номиналы бойынша айыппұлсыз және шектеусіз ақшаға айналдыруға болатын; 2) чектің, траттаның немесе жиро-тапсырмалардың көмегімен еркін аударылатын; 3) төлемдерді жүзеге асыру үшін кеңінен пайдаланылатын депозиттер. Аударылатын депозиттер тар ақша массасының бір бөлігі болып табылады.

Басқа депозиттерге, негізінен, белгілі бір уақыт кезеңі өткеннен кейін алуға болатын немесе әдеттегі коммерциялық операцияларға пайдалану үшін қолайлылығын азайтатын әр түрлі шектеулері бар және негізінен жинақ ақшасы тетіктеріне қойылатын талаптарға жауап беретін жинақ және мерзімдік депозиттер жатқызылады. Сонымен қатар, басқа депозиттерге сондай-ақ шетел валютасымен көрсетілген аударылмайтын салымдар мен депозиттер кіреді.

KazPrime индикаторы Қазақстанның банкаралық депозиттерінің KazPrime индикаторын қалыптастыру туралы келісімге қатысушы банктерде банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасын білдіреді. Әрбір баға белгілеуге Келісімге қатысушылардың бірінің депозитіне ақша тарту және орналастыру ставкасы, сондай-ақ ақша орналастыру және тарту көлемі қосылады. Баға белгілеудің ең төменгі көлемі – 150 млн. теңге. Баға белгілеулер арасындағы ең жоғары спрэд – 100 базистік тармақ (жылдық 1,00%). Жобаны іске қосу сәтінде банкаралық депозиттің жүйеленген мерзімі үш ай болады.

4-бөлім бойынша. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

Ұлттық Банктің Қазақстан қор биржасындағы (ҚҚБ) валюталық сауда-саттықтарға қатысу коэффициенті Ұлттық Банктің ҚҚБ-дағы сауда-саттықтың нетто-көлеміне нетто-қатысуының арақатынасы (сатып алудан шетел валютасын сатуды шегеріп тастау) ретінде есептеледі.

Ақша нарығындағы Ұлттық Банк операцияларының сальдосы айналыстағы қысқа мерзімді ноталар, банктердің Ұлттық Банктегі депозиттік және

корреспонденттік шоттарындағы қалдықтар көлемінің өзгеруі және мемлекеттік бағалы қағаздарды сатып алу және сату бойынша нетто-операциялар сомасы ретінде есептеледі.

Графиктердің және кестелердің тізбесі

Графиктер

- 1-график. 2009 жылғы инфляция фактісі және болжамы
- 2-график. Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 3-график. Жылдық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 4-график. Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 5-график. Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 6-график. Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы
- 7-график. Ауыл шаруашылығы өнімі бағалары индексінің динамикасы
- 8-график. Сұраныс пен бағалар өзгерісінің диффузиялық индекстері
- 9-график. Жиынтық сұраныс құрамдас бөліктерінің ЖІӨ өсуіне үлесі
- 10-график. Халықтың шығыстары мен кірістерінің динамикасы
- 11-график. Негізгі капиталға инвестицияларға шығыстардың динамикасы
- 12-график. Мемлекеттік бюджеттің орындалуы
- 13-график. Металдың әлемдік бағасының динамикасы
- 14-график. Мұнайдың (Брент), бидайдың (Канада) әлемдік бағасының динамикасы
- 15-график. Ағымдағы операциялар шотының балансы
- 16-график. Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері
- 17-график. Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы
- 18-график. Теңгенің еуроға және Ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы
- 19-график. Нақты жалпы ішкі өнімнің өсуіне экономиканың негізгі саларының үлесі
- 20-график. Экономикалық белсенді халықтың құрылымы
- 21-график. Нақты жұмыссыздық деңгейі
- 22-график. Еңбек өнімділігінің және нақты жалақының динамикасы
- 23-график. Ақша агрегаттарының динамикасы
- 24-график. Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 25-график. Экономикаға кредиттер және олар бойынша сыйақы ставкаларының динамикасы
- 26-график. Заңды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы
- 27-график. Халыққа берілген кредиттер динамикасы
- 28-график. Банктер активтерінің динамикасы
- 29-график. Банктер активтерінің құрылымы
- 30-график. Банктер міндеттемелерінің динамикасы
- 31-график -график. Банктер міндеттемелерінің құрылымы
- 32-график. KazPrime индикаторының динамикасы
- 33-график. РЕПО операциялары бойынша ставкалар динамикасы
- 34-график. Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы
- 35-график. Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары
- 36-график. Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары
- 37-график. Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі
- 38-график. Ең төменгі резервтік талаптар нормативінің орындалуы
- 39-график. Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік
- 40-график. Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар
- 41-график. Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары
- 42-график. Ұлттық Банктің банктерден тартқан депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі

43-график. Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операцияларының көлемі

44-график. Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операциялары бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі

Кестелер

1-кесте. Баға индекстерінің және сауда талаптарының өзгеруі

2-кесте. Ұлттық Банк активтерінің және пассивтерінің өзгеру динамикасы

3-кесте. Ақша массасы өзгерістерінің динамикасы

4-кесте. Резиденттердің депозиттерінің өзгеру динамикасы

Резюме

2009 жылы Қазақстанда инфляциялық үдерістер баяулау үрдісін көрсетті. Бұл ретте Қазақстандағы дезинфляция үдерісі 2008 жылғы қыркүйектен бастап байқалды. 2009 жылы ақпанда жүргізілген теңгенің құнсыздануы инфляциялық күтулердің күшеюіне байланысты бұл үдерісті біршама тежеді, алайда наурыз айында тұтыну нарығындағы жағдай тұрақтанды.

2009 жылы қаңтар-қыркүйекте инфляция 4,7% деңгейінде қалыптасты, бұл 2008 жылғы қаңтар-қыркүйектегіден 3,4 п.т. төмен. 2009 жылғы қыркүйектің қорытындылары бойынша жылдық инфляция 6,0%-ды құрады, бұл 2008 жылғы желтоқсандағыдан бір жарым есе төмен және соңғы жылдары ең жоғары деңгейге қол жеткізілген 2008 жылғы тамызбен салыстырғанда үш есе төмен.

Инфляцияның баяулауы іскерлік белсенділіктің төмендеуі аясында болып отыр. Мәселен, 2009 жылғы I жартыжылдықта нақты ЖІӨ 2,3%-ға қысқарды. Өндірістің төмендеуі көптеген салаларда байқалды. Өнеркәсіптік өндірістің көлемі, оның ішінде өңдеуші өнеркәсіпте, сондай-ақ жүк айналымы; құрылыс жұмыстарының көлемі, бөлшек тауар айналымы қысқарды.

Халық кірісінің төмен өсу қарқынының сақталуына байланысты шектеулі тұтынушылық сұраныс сондай-ақ инфляцияны ұстап тұруға ықпал етті.

Экономикадағы іскерлік белсенділіктің төмендеуіне қарамастан, 2009 жылғы 3-тоқсанда еңбек нарығындағы ахуал тұрақты болды, бұл жұмыссыздық деңгейінің бірте-бірте төмендеуінен көрінеді.

Әлемдік тауар нарығындағы жағдай салыстырмалы түрде тұрақты болып сипатталады. Мұнайдың, металдың бағасы біршама көтерілді, бидайдың бағасы төмендеді. Бұл қазақстандық өндірушілердің өнеркәсіптік өнімдерінің шамалы қымбаттауына ықпал етті. Алайда, әлемдік бағаның қалыпты өсуі ел ішіндегі инфляциялық үдерістерге аса ықпал ете алмайды.

Экономикадағы төмен инфляция аясы Ұлттық Банкке теңгенің айырбастау бағамын тұрақтандыруды және елдің қаржы секторын тұрақтандырды қамтамасыз етуге бағытталған ақша-кредит саясатын жүргізуге мүмкіндік берді. Атап айтқанда, Ұлттық Банк кері РЕПО операцияларын жүргізу арқылы банк секторына қайта қаржыландыру заемын беруді жалғастырды.

2009 жылғы 3-тоқсанда Ұлттық Банктің операциялары бойынша ставкалар дәлізі өзгерді. Ресми қайта қаржыландыру ставкасы 8,5%-дан 7,0%-ға дейін төмендеді. 10 тамыздан бастап банктерден 7 күндік мерзімге тартылатын депозиттер бойынша ставка 2%-ға дейін төмендеді. Оған қоса, Ұлттық Банк 2,5% ставка бойынша 1 айға депозиттерді тарта бастады.

2009 жылғы 3-тоқсанда инфляция қарқынының төмендеуі Ұлттық Банкке 2009 жылғы жылдық инфляцияның болжамын 8%-ға дейін қайта қарауға және төмендетуге мүмкіндік берді.

2009 жылғы 3-тоқсанға инфляция болжамын бағалау

2009 жылғы 3-тоқсанда инфляцияның нақты қалыптасқан деңгейі (0,9%) «Инфляцияға шолудың» алдыңғы басылымында жарияланған болжамнан (1,6-1,8%) анағұрлым төмен болды. Шілдеде инфляция күтулерге сәйкес болды, тамызда болжамдық деңгейден 0,1 п.т. төмен, ал қыркүйекте 0,3 п.т. төмен болды.

2009 жылғы 3-тоқсанда азық-түлік тауарлары бағасының төмендеуі байқалды. Инфляциялық үдерістердің қалыптасуы көбіне халыққа көрсетілетін ақылы қызметтің қымбаттауы әсерінен, негізінен жаңа оқу жылының басталуына байланысты білім беру

мекемелері қызметінің (тарифтердің қымбаттауы қыркүйекте болды), сондай-ақ электр энергиясын және суық сумен жабдықтаудың қымбаттауына байланысты тұрғын-үй - коммуналдық қызметтер бағасы мен тарифтерінің көтерілуі есебінен болды.

Азық-түлікке жатпайтын тауарлар бағасының өсуі жанар-жағар май материалдарының қымбаттауы аясында қалыптасты, оның басты себебі ауыл шаруашылық жинау жұмыстарының басталуы болып табылады.

Азық-түлік тауарлары бағасының төмендеуі бірінші кезекте маусымдылық факторына байланысты болды. Мәселен, осы кезеңге тән болатын жеміс-көкініс өнімінің, жұмыртқаның және сүт өнімдерінің бағасы төмендеді.

Жылдық көрсетуде инфляцияның нақты деңгейі 2009 жылғы қыркүйектің аяғында «Инфляцияға шолудың» алдыңғы басылымында жарияланған болжамнан төмен болды. Мәселен, 2009 жылғы қыркүйекте жылдық инфляция болжанған 6,8-7,0% орнына 6,0% деңгейінде қалыптасты.

2009 жылғы 4-тоқсанға инфляция болжамы

2009 жылғы 4-тоқсанда инфляция 1,8-2,0% (2008 жылғы 4-тоқсанда – 1,3%) шегінде күтіледі.

Әдетте, тұтыну нарығындағы жағдай жылдың соңғы айларында бағаның өсуімен сипатталады. Бұл маусымдылық факторымен және мереке күндеріндегі сұраныстың өсуімен байланысты. Нәтижесінде, осы кезеңде бағалар жыл бойындағымен салыстырғанда ең жоғары деңгейді көрсетеді. Алайда, ағымдағы жылы тұтынушылық сұраныс шектеулі болып қалуда. Бұл жағдай жылдың соңына дейін сақталып қалуы мүмкін және бағаның айтарлықтай өсуі күтіліп отырылған жоқ.

Өткен жылдардағы жағдайды талдай отырып ағымдағы жылдың 3-тоқсанындағы жемістер мен көкіністердің ауысымдық төмендеуінен кейін қазан-желтоқсанда олардың бағасының қайта өсуі күтіледі. Оған қоса, жұмыртқа, сүт және ет өнімдері сияқты тауарларға бағаның өсуі күтілуде. Осылайша, 4-тоқсанда азық-түлік тауарларының өсуін күтуге болады.

Жыл соңында жанар-жағар материалдары бағасының шамалы төмендеуі немесе тұрақтануы күтіледі. Осыған қоса, тұрғын-үй - коммуналдық қызметтің жекелеген түрлерінің, жылыту маусымының басталуына байланысты ыстық сумен жабдықтау, газбен жабдықтау, электр энергиясының өсу мүмкіндігі жоққа шығарылмайды.

2009 жылы Ұлттық Банк теңгенің айырбастау бағамын тұрақтандыруды және қаржы секторын тұрақтандыруды қолдауды қамтамасыз етуге бағытталған ақша-кредит саясатын жүргізді.

Атап айтқанда, 2009 жылы Ұлттық Банк кері РЕПО операцияларын жүргізу арқылы банктерге қысқа мерзімді өтімділікті берді. Осы операцияларды жүргізу кезінде кепілдік қамтамасыз ету тізбесі түзетілді. Ресми қайта қаржыландыру ставкасы жылдың басындағы 11,0%-дан 2009 жылғы қыркүйекте 7,0%-ға дейін бірте-бірте төмендеді.

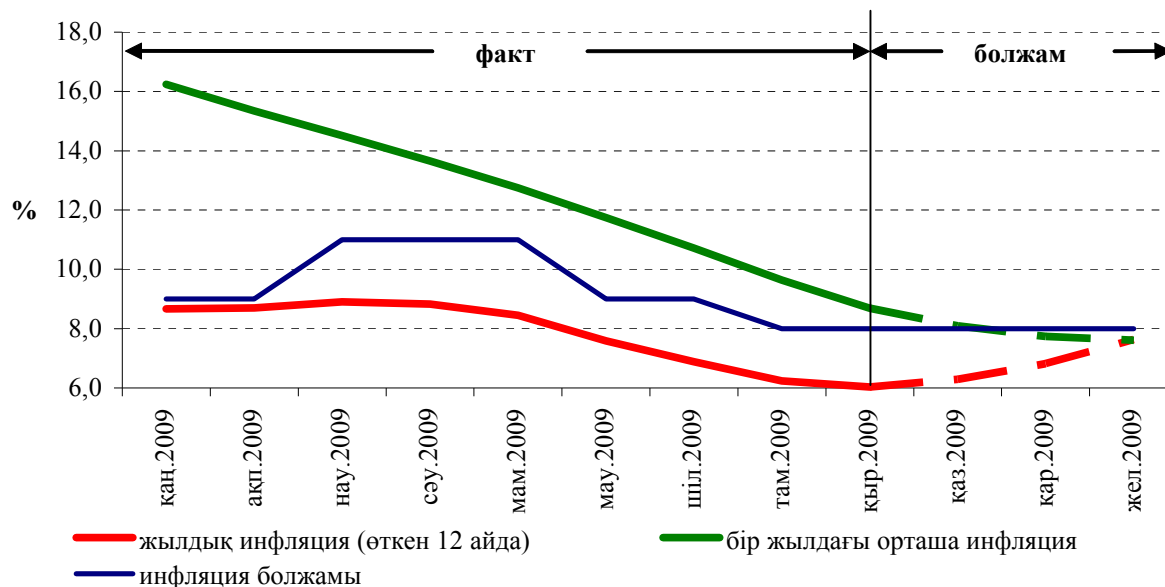
2009 жылғы ақпанда жүргізілген теңгенің құнсыздануынан кейін теңгенің тұрақты айырбастау бағамын қолдау девальвациялық күтулерді біршама төмендетуге мүмкіндік берді, ақша және валюта нарығындағы жағдай тұрақты болып қалды. Теңгенің айырбастау бағамы ақпаннан бастап осы уақытта дейін тұрақты және 1 АҚШ доллары үшін 148-151 теңге шегінде қалып отыр.

Ұлттық Банктің бұл шаралары банк секторындағы жағдайды тұрақтандыруға мүмкіндік берді. Қазіргі кезде банктердің өз операцияларын жүргізуі үшін жеткілікті қаражаты бар.

Ағымдағы жылы тұтыну нарығында қалыптасқан үрдістер сақталды. Инфляция бақыланатын шекте қалатын болады, ал 2009 жылдың қорытындылары бойынша жылдық инфляция 8,0 жоғары емес деңгейде қалады деп күтілуде (1-график).

1-график

2009 жылғы инфляция фактісі және болжамы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2010 жылғы инфляция болжамы

2009 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банк Ақша-кредит саясатының алдыңғы орта мерзімді кезеңге арналған негізгі бағыттарын әзірлеуге кіріседі. Осы құжат шеңберінде ақша-кредит саясатының негізгі көрсеткіштері бойынша, инфляция деңгейін және ақша агрегаттарын қоса алғанда бағыттар айқындалатын, сондай-ақ Ұлттық Банктің белгіленген бағыттарға қол жеткізу жөніндегі негізгі шаралары көрсетілетін болады.

Қысқа мерзімді ноталарды шығару, банктердің депозиттерін тарту, қайта қаржыландыру заемдарын беру Ұлттық Банктің негізгі операциялары болып қалады.

Ресми қайта қаржыландыру ставкасын белгілеу ақша нарығындағы жағдайға және инфляция деңгейіне байланысты, оның деңгейі нақты көрсеткіште оң болатындай етіп жүргізіледі.

Ұлттық Банк теңгенің айырбастау бағамының тұрақтылығын қамтамасыз етуге бағытталған шараларды қабылдайтын болады.

Бұл ретте Ұлттық Банк 2010 жылы тұтыну нарығындағы жағдай тұрақты болады деп күтеді. Алайда Қазақстандағы іскерлік белсенділіктің кейбір жандануы инфляциялық үдерістердің шамалы жылдамдатылуына әкелуі мүмкін, бұл инфляцияның 2009 жылғы көрсеткіштермен салыстырғанда кейбір өсуінен байқалады.

2010 жылғы 1-тоқсанға инфляция болжамы 2,0-2,2%-ды (2009 жылғы 1-тоқсанда – 2,0%) құрайды. Жалпы бұл деңгей өткен жылдарға тән 1-тоқсанның инфляциялық үрдістеріне сәйкес келеді.

Бұл күтулер, бірінші кезекте инфляцияның қалыптасуы жақын уақытта ауысымдылық факторының әсерінен болатындығымен байланысты. Бұл өткен жылдың 4-тоқсанымен салыстырғанда жылдың басында оның деңгейінің төмендеуін көрсетеді. Тауарлар мен қызметтердің (ет өнімі, сүт өнімі, тұрғын-үй - коммуналдық қызметтің жекелеген түрлері, көлік қызметтері) жекелеген түрлеріне бағаның төмендеуі күтілуде.

Оған қоса, 2010 жылғы 1-тоқсанда тұтынушылық сұраныс мүмкіндігінше шектеулі болып қалады, банк секторының кредиттік белсенділігінің күрт өсуі күтіліп отырған жоқ, осының салдарынан экономиканың өсу қарқыны жоғары болмайды.

2010 жылғы наурыздың қорытындылары бойынша жылдық инфляция 7,0-7,2% деңгейінде болады деп күтілуде.

1. Инфляциялық үдерістер

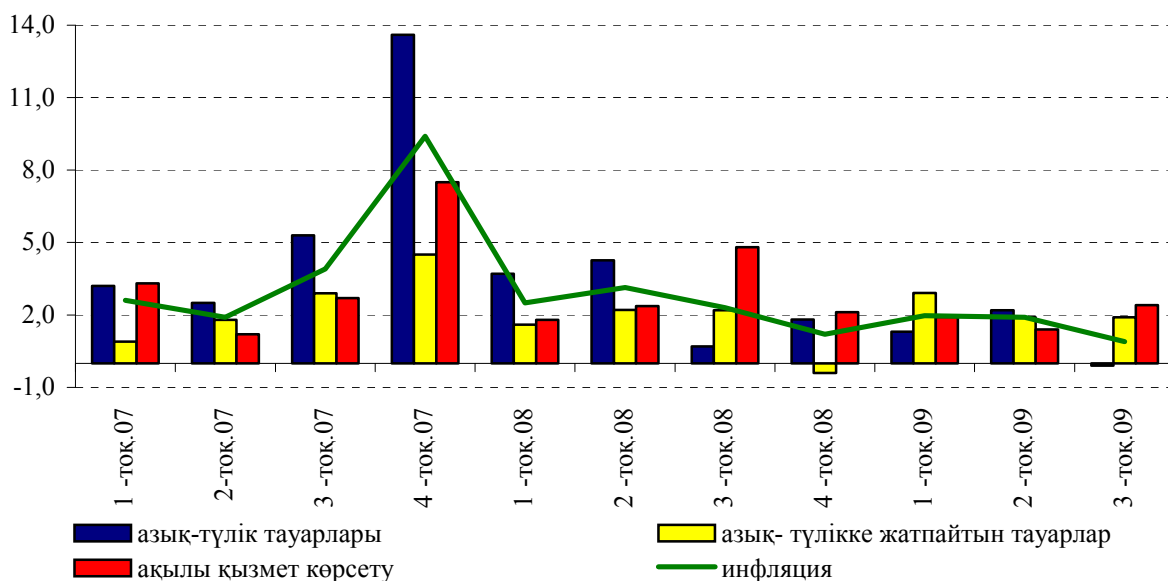
1.1. Тұтыну бағалары

2009 жылғы 3-тоқсанда инфляция қарқынының баяулауы жалғасты. Егер 2007-2008 жылдардағы шілде-қыркүйек аралығында инфляция жоғары қарқынды көрсетсе, бұл көбіне әлемдік тауар нарығындағы тұрақсыз жағдайға байланысты болған еді, енді 2009 жылы инфляция осы кезеңге тән бұрынғы деңгейге қайта оралды.

Мәселен, 2009 жылғы 3-тоқсанда инфляция 2008 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда және өткен тоқсанмен салыстырғанда аз қарқынмен өсті. 2009 жылғы шілде-қыркүйекте инфляция 0,9% деңгейінде қалыптасты. Бағаның өсуі бірінші кезекте халыққа көрсетілетін ақылы қызметтердің және азық-түлікке жатпайтын тауарлардың тиісінше 2,4% және 1,9%-ға қымбаттауына байланысты. Азық-түлік тауарлары бүкіл кезең ішінде төмендеді, нәтижесіне бағаның жалпы төмендеуі 0,1%-ды құрады (2-график).

2-график

Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2009 жылғы 3-тоқсанда бағаның негізгі өсімі бензин - 15,1%, қант – 7,1%, білім беру мекемесінің қызметтері – 6,5%, медицина қызметтері – 2,6%, тұрғын-үй - коммуналдық қызметтер – 2,4%, оның ішінде электр энергиясы – 7,9%, суық сумен жабдықтау – 3,2% сияқты тауарлар мен қызмет көрсетулерге тиесілі болды.

Жекелеген азық-түлік тауарлары бағасының төмендегенін атап өтуге болады. Жемістер мен көкіністер 13,2%-ға, жұмыртқа 0,9%-ға, сүт өнімдері 0,6%-ға арзандады.

2009 жылғы қаңтар-қыркүйекте инфляция 2008 жылғы қаңтар-қыркүйекпен салыстырғанда (8,1%) едәуір баяулап 4,7%-ды құрады.

2009 жылғы 3-тоқсанда жылдық инфляцияның баяулауы жалғасты. 2009 жылғы қыркүйектің қорытындысы бойынша оның деңгейі 6,0% (2008 жылғы желтоқсанда -

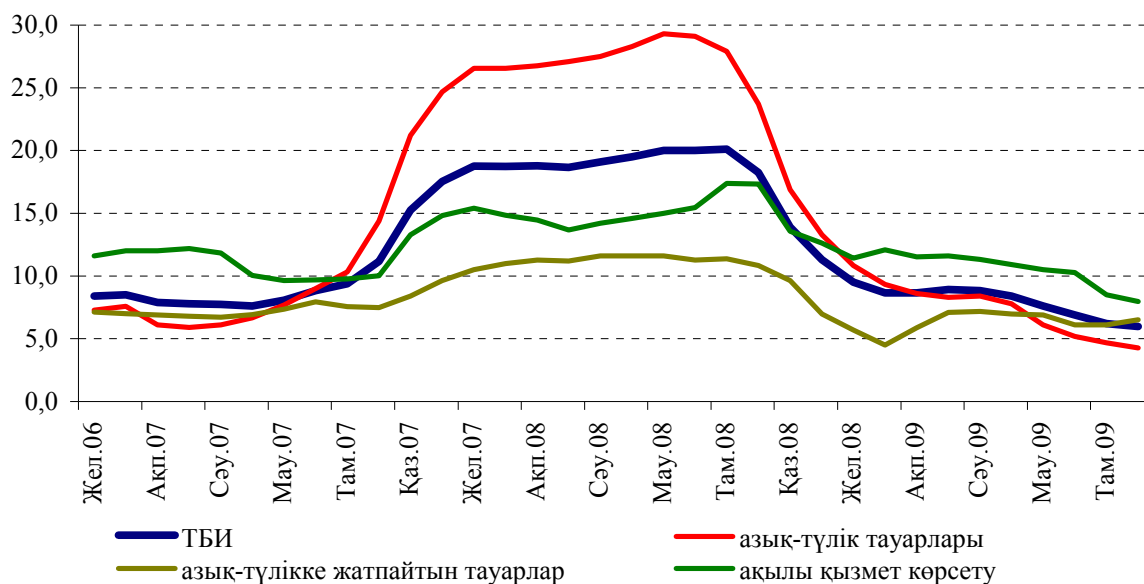
9,5%) құрады, бұл 2008 жылғы жазғы айларда қалыптасқан соңғы жылдардағы ең жоғарғы деңгейден 3 есе төмен.

Егер өткен жылы тұтыну нарығындағы бағаның негізгі өсімі азық-түлік тауарларына тиесілі болса, ағымдағы жылы инфляциялық үдерістердің қалыптасу құрылымы өзгерді. Жылдың басында бағаның негізгі өсімі ақылы қызметтерге және азық-түлік тауарларына тиесілі боды, 3-тоқсанда халыққа ақылы қызметтің қымбаттауы айқындаушы рөл атқарды, азық-түлікке жатпайтын тауарлар тарапынан қысым күшейді.

2009 жылғы 3-тоқсанда дезинфляция 2009 жылғы қыркүйектің қорытындылары бойынша бағасының жылдық өзгеруі 4,3% болған азық-түлік тауарлары бағасы өсуінің біршама баяулауына байланысты. Азық-түлікке жатпайтын тауарлар жылдық көрсетуде 6,5%-ға, халыққа ақылы қызметтер 8,0%-ға қымбаттады (3-график).

3-график

Жылдық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына, %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

1.2. Базалық инфляция

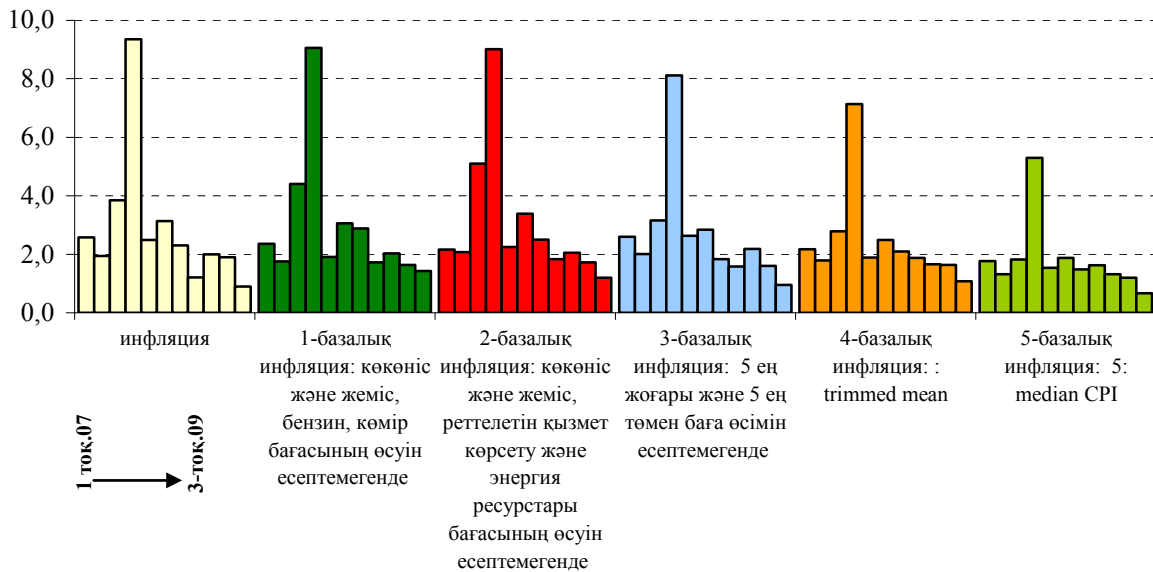
2009 жылғы 3-тоқсанда базалық инфляцияның көрсеткіштері жалпы инфляция сияқты 2008 жылғы 3-тоқсанмен және 2009 жылмен 2-тоқсанмен салыстырғанда өсудің баяулағанын көрсетті (4-график).

2009 жылғы 3-тоқсанда жалпы инфляция көрсеткіші 5-базалық инфляцияны қоспағанда, базалық инфляцияның көрсеткіштерімен салыстырғанда анағұрлым төмен деңгейде қалыптасты. Бұл жеміс-көкініс өнімдерінің тұтынушылық қоржын құрылымындағы оның жоғары үлесін ескере отырып, едәуір төмендеуіне байланысты.

Жылдық көрсетуде базалық инфляция көрсеткіштері жалпы инфляция көрсеткіші сияқты бәсеңдеу үрдісін көрсетті. 2009 жылғы қыркүйекте базалық инфляцияның барлық көрсеткіштері 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда анағұрлым төмен деңгейде қалыптасты. Бұл жалпы тенденциядан «түсіп қалатын» жекелеген тауарлар мен қызметтер бағасының динамикада күрт ауытқуына (өсуі немесе төмендеуі) қарамастан инфляциялық үдерістердің жалпы бәсеңдеуін көрсетеді.

4-график

Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен кезеңге %-бен)

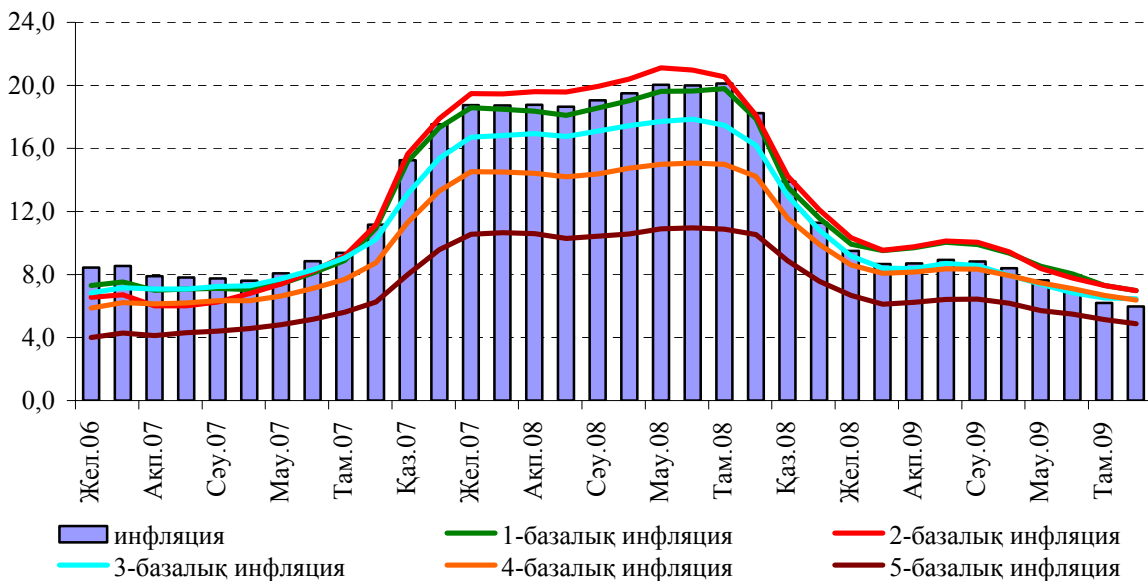

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2009 жылғы қыркүйектің қорытындылары бойынша базалық инфляцияның барлық көрсеткіштері, 5-базалық инфляцияны қоспағанда, жылдық көрсетумен жалпы инфляцияның көрсеткішінен асты, бұл жеміс-көкініс өніміне бағаның төмендеуіне, жұмыртқаның біршама төмендеуіне, сондай-ақ базалық инфляцияның осы көрсеткіштерін есептеу кезінде алынып тасталынатын бензин және реттелетін қызметтердің жекелеген түрлері бағасының жоғары емес жылдық өсуіне байланысты (5-график).

5-график

Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен жылдың тиісті айына, %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

1.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар

1.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар

Үш алдыңғы кезең бойы байқалып отырған өнеркәсіп өнімдерін өндіруші кәсіпорындар бағасының құлдырауынан кейін 2009 жылғы 2-тоқсаннан бастап бағалар өсті. 2009 жылғы 3-тоқсанда бағалардың өсуі 11,7%-ды (2008 жылдың 3-тоқсанында төмендеуі-0,9%) құрады. Өндірілген өнім 12,2%-ға, оның ішінде аралық тұтыну өнімі – 13,6%-ға және өндіріс құралдары 0,4%-ға қымбаттады. Тұтыну тауарларының бағасы 0,8%-ға, өндірістік сипаттағы қызмет көрсетулер 3,7%-ға өсті.

2009 жылғы шілде-қыркүйекте тау-кен өндіру өнеркәсібі кәсіпорындарының бағалары 14,2%-ға көтерілді (2008 жылғы шілде-қыркүйекте – төмендеуі 4%), оған шикізат энергия ресурстарының жекелеген түрлеріне бағаның өсуі себепші болды. Атап айтқанда, 2009 жылғы 3-тоқсанда мұнай өндіру бағасы 16,9%-ға ұлғайды, газ конденсатының құны 7,7%-ға өсті. Тұтастай алғанда, 2009 жылғы шілде-қыркүйек аралығында энергия ресурстары 14,4%-ға қымбаттады, бұл ретте 2008 жылдың тиісті кезеңінде олардың құны 4,9%-ға төмендеді.

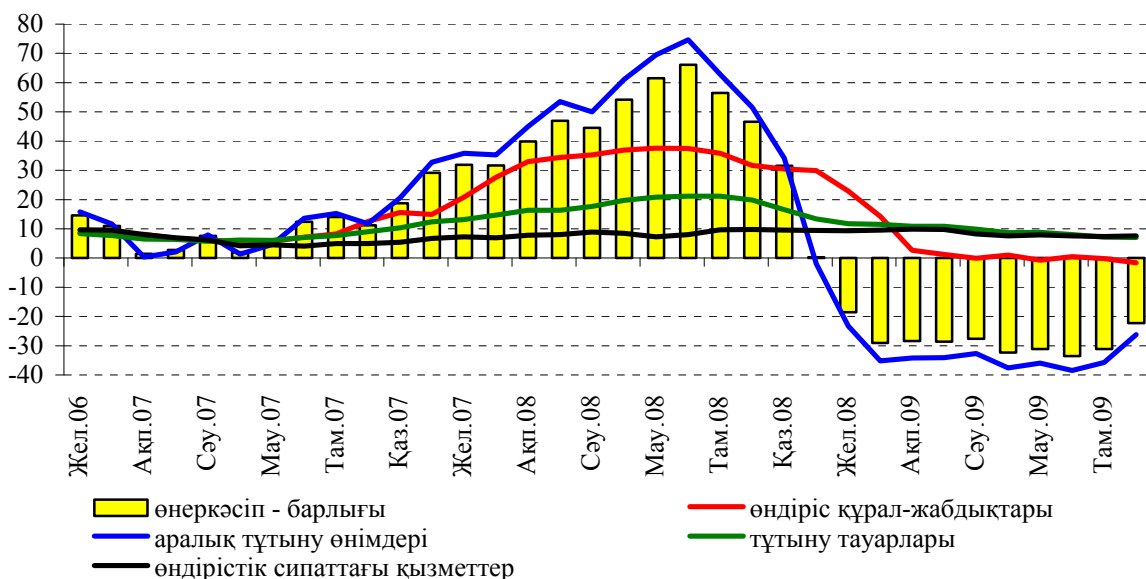
Шикізат сегментіндегі және металлургиядағы баға конъюнктурасының ықпалымен өңдеуші өнеркәсіптегі бағаның өсу қарқыны 2009 жылғы 3-тоқсанда 8,3%-ға дейін жылдамдатылды (2008 жылғы 3-тоқсанда – 4,7%). Металлургиялық өнеркәсіптегі бағалар 17,4%-ға көтерілді, азық-түлік өнімдерін, сусындарды қоса және темекіні өндіру 0,4%-ға қымбаттады, мұнай өңдеу өнімдерінің бағасы 7,7%-ға өсті.

Электр энергиясын, газды және суды өндіру мен бөлуде 2009 жылғы 3-тоқсанда 2008 жылғы өткен кезеңмен салыстырғанда бағаның өсуі сондай-ақ жылдамдатылды, ол 7,4%-ды құрады, бұл электр энергиясының қымбаттауына байланысты (2008 жылдың 3-тоқсанында – 8,4%-ға) болды.

2009 жылғы қыркүйекте өнеркәсіп өндірісіндегі жылдық көрсетуде бағаның төмендеуі (2009 жылғы қыркүйекте 2008 жылдың қыркүйегіне қарағанда) 22,3%-ды құрады (6-график).

6-график

Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

Өндірілген өнім жылдық көрсетумен 23,7%-ға, оның ішінде аралық тұтыну өнімі – 26,2%-ға, өндіріс құралдары 1,6%-ға арзандады, ал тұтыну тауарлары бағасының өсуі 7,0%-ды құрады. Өндірістік сипаттағы қызмет көрсетулер 7,6%-ға қымбаттады.

Мұнайдың және газдың, қара және түрлі-түсті металдар бағасының құлдырауынан туындаған әлемдік нарық конъюктурасының нашарлауы, сондай-ақ өңдеуші өнеркәсіпте бағаның тұралаушылығы мен төмендеуі өнеркәсіптік өндірістегі бағаның осы төмендеуінің негізгі себептері болды.

1.3.2. Ауыл шаруашылығындағы бағалар

2009 жылғы 3-тоқсанда барлық арналар бойынша сатылған ауыл шаруашылығы өнімдерінің бағасы 0,4%-ға төмендеді (2008 жылғы 3-тоқсанда өсім – 1,6%). Ауыл шаруашылығындағы баға динамикасы өсімдік шаруашылығы өнімдері бағасының арзандауы және мал шаруашылығы өнімдері бағасының өсуі аясында қалыптасты.

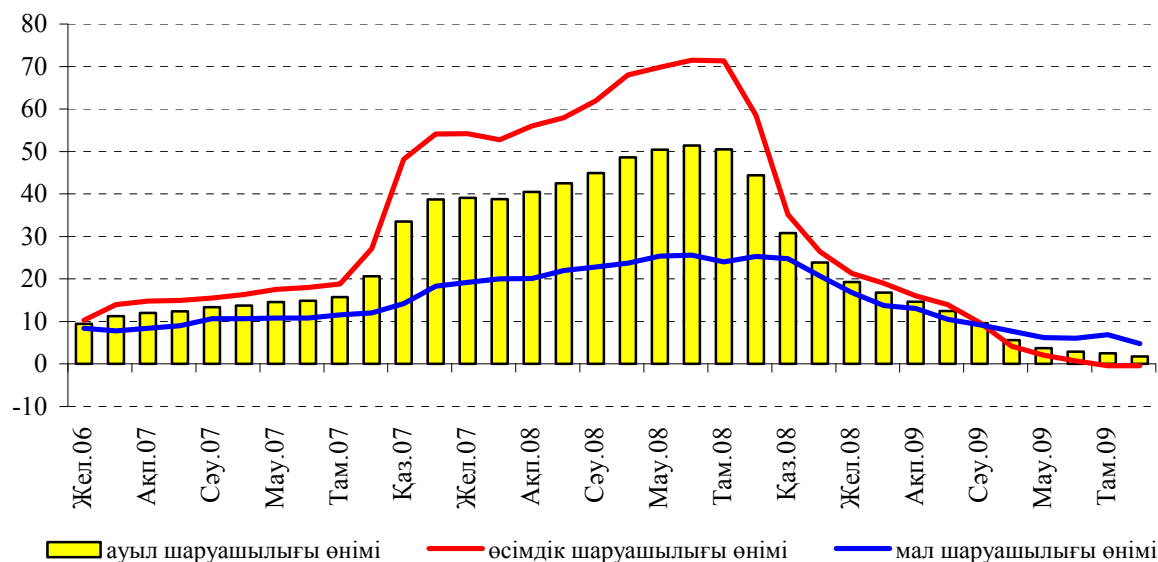
Шілде-қыркүйекте өсімдік шаруашылығы өнімдері 1,3%-ға арзандады, бұл дәнді дақылдар бағасының 1,1%-ға, сондай-ақ көкіністер мен картоптың тиісінше 3,2%-ға және 3,3%-ға төмендеуіне байланысты.

Талданып отырған кезеңде мал шаруашылығы өнімдері 1,1%-ға қымбаттады, бұл ретте мал және құс еті 1,6%-ға өсті, жұмыртқа 6,9%-ға қымбаттады, ал сүттің құны 3,9%-ға төмендеді.

2009 жылғы қыркүйектің қорытындысы бойынша ауыл шаруашылығы өнімі бағасының жылдық өсімі бәсеңдеуді жалғастырып, 1,8%-ды құрады. Бұл ретте өсімдік шаруашылығы өнімі 0,4%-ға арзандады, мал шаруашылығы өнімінің бағасы 4,8%-ға өсті (7-график).

7-график

Ауыл шаруашылығы өнімі бағалары индексінің динамикасы (өткен жылғы тиісті айға %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

1.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі

2009 жылғы 3-тоқсанда өткен тоқсандағымен салыстырғанда кәсіпорындардың дайын өніміне деген сұраныстың төмендеуі жалғасты. Оған дайын өнімге сұраныстың

2009 жылғы 2-тоқсандағы 47,7-ден 2009 жылғы 3-тоқсандағы 46,9-ға дейін өзгеруінің диффузиялық индексі ретінде жинақталған индикатордың өзгеруі себепші болды (8-график). Көрсеткіштің төмендеуін пікір-терім жүргізілген кәсіпорындардың 28% (2009 жылғы 2-тоқсанда – 28,9%), ұлғаюын – 21,8% (2009 жылғы 2-тоқсанда – 24,3%) көрсетті.

«Ауыл шаруашылығы», «сауда», «жылжымайтын мүлікпен операциялар», «құрылыс» және «қонақжайлар және мейрамханалар» салаларында сұраныстың төмендеуі байқалды. Көрсеткіштің өсуі «өңдеуші өнеркәсіп», «көлік және байланыс» және «электр энергиясын, газды және суды өндіру және бөлу» салаларында байқалды. Өңдеуші өнеркәсіпте сұраныс деңгейі іс жүзінде алдыңғы тоқсанның деңгейінде қалды.

2009 жылғы 4-тоқсанда 2009 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда жалпы экономика бойынша дайын өнімге сұраныстың төмендеуінің біршама баяулауы күтілуде: сұраныстың өзгеруінің диффузиялық индексі 47,9 дейінгі белгіге өсті. Бұл ретте пікіртерімге қатысқан кәсіпорындардың 16,1%-ы дайын өнімге сұраныстың өсуін, 20,3%-ы төмендеуін күтеді.

2009 жылғы 3-тоқсанда кәсіпорындардың дайын өнімінің бағасына қатысты жағдай өткен тоқсандағымен салыстырғанда көрсеткіштің өсу қарқынының баяулауымен сипатталады: дайын өнім бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі 54,5 белгісіне дейін (2009 жылғы 2-тоқсандағы 56,0 салыстырғанда) төмендеді. Өнімінің бағасы төмендеген кәсіпорындардың үлесі 12,6%-ға (өткен тоқсанда – 10,5%) өсті, көрсеткіштің өсуін көрсеткен респонденттердің үлесі 21,6%-ға дейін төмендеді (2-тоқсанда – 22,4%).

Көрсеткіштің өсу қарқынының ұлғаюы байқалған «электр энергиясын, газды және суды өндіру және бөлу» және «өңдеуші өнеркәсіп» салаларын қоспағанда, экономиканың көптеген салаларында бағаның өсуі баяулауды. Ауыл шаруашылығында дайын өнім бағасы өткен тоқсанмен салыстырғанда біршама түсті.

2009 жылғы 4-тоқсанда дайын өнім бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі өткен тоқсанмен салыстырғанда 53,9 белгісіне дейін шамалы төмендеді. Бұл бірінші кезекте бағаның 15,3%-ға дейін өсуін күтетін кәсіпорындар үлесінің азаюымен байланысты. Осы уақытта бағаның өзгеруін күтпеген кәсіпорындардың үлесі 77,4%-ға дейін өсті (2009 жылғы 3-тоқсанда – 65,7%).

2009 жылғы 3-тоқсанда экономика бойынша тұтастай алғанда жоғары деңгейде қала отырып, шикізат пен материалдар бағасының өсу қарқынының көтерілуі жалғасты: шикізат және материалдар бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі 70,4 белгісіне дейін жетті.

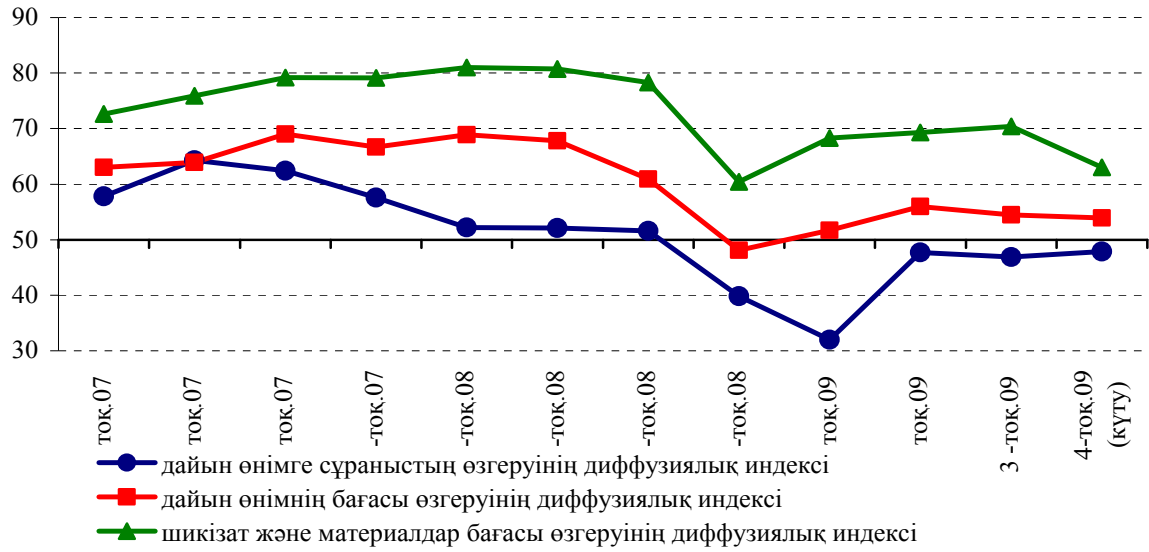
Бұл ретте «ауыл шаруашылығы», «құрылыс» және «электр энергиясын, газды және суды өндіру және бөлу» салаларында бағаның барынша өсуі байқалды. Талдау бойынша шикізат және материалдар бағасының өзгеруін атап өткен кәсіпорындардың саны 51,7%-ға дейін (2009 жылғы 2-тоқсанда 49,2%-дан) өсті. Шикізат және материалдар бағасының төмендеуін атап өткен кәсіпорындардың үлесі өткен тоқсанмен салыстырғанда өзгермей 3,5%-ды құрады.

2009 жылғы 4-тоқсанда шикізат және материалдар бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі 63 белгісіне дейін түсті, бұл кәсіпорындардың бағаның одан әрі өсуін, бірақ неғұрлым төмен қарқынмен өсуін күтетіндігін білдіреді. Бұл ретте 35,5%-ға дейін едәуір төмендеуіне қарамастан, көрсеткіштің төмендеуін күтетін кәсіпорындардың үлесі 2,1%-ға дейін азайған кезде 2009 жылғы 4-тоқсанда бағаның өсуін күтетін кәсіпорындардың үлесі жоғары болып отыр (8-график).

Осылайша, тиісті диффузиялық индекстердің динамикасын ескере отырып, кәсіпорындардың 2009 жылғы 4-тоқсан бойынша күтулері бірінші кезекте шикізат пен материалдарға бағаның өсу қарқынының біршама төмендеуімен байланысты.

8-график

Сұраныс пен бағалар өзгерісінің диффузиялық индекстері

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2. Инфляция факторлары

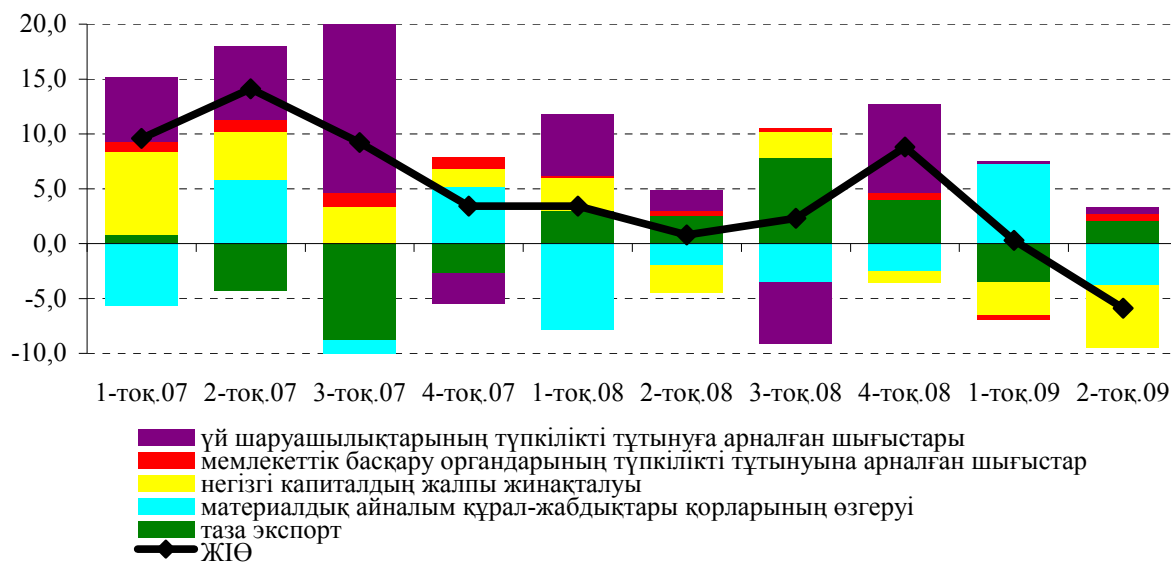
2.1. Жиынтық сұраныс

2009 жылғы 2-тоқсанда түпкілікті пайдалану әдісі бойынша ЖІӨ 2008 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда бағалау бойынша 5,9%-ға (өткен тоқсанда – өсім 0,3%) төмендеді. Көрсеткіштің төмендеуінің себебі негізгі капиталдың жалпы жинақталуының едәуір азаюы (25,9%) болды, үй шаруашылығын түпкілікті тұтынуға және мемлекеттік басқару органдарына шығыстар тиісінше 1%-ға және 7,3%-ға өсті.

Үй шаруашылығының және мемлекеттік басқару органдарының ЖІӨ өсуіне салымы 0,6%-дан болды, бұл ретте негізгі капиталдың жалпы жинақталуының салымы теріс белгімен (-)5,7% мөлшерінде қалыптасты (9-график).

9-график

Жиынтық сұраныстың құрамдас бөліктерінің ЖІӨ өсуіне үлесі, %-бен

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептері

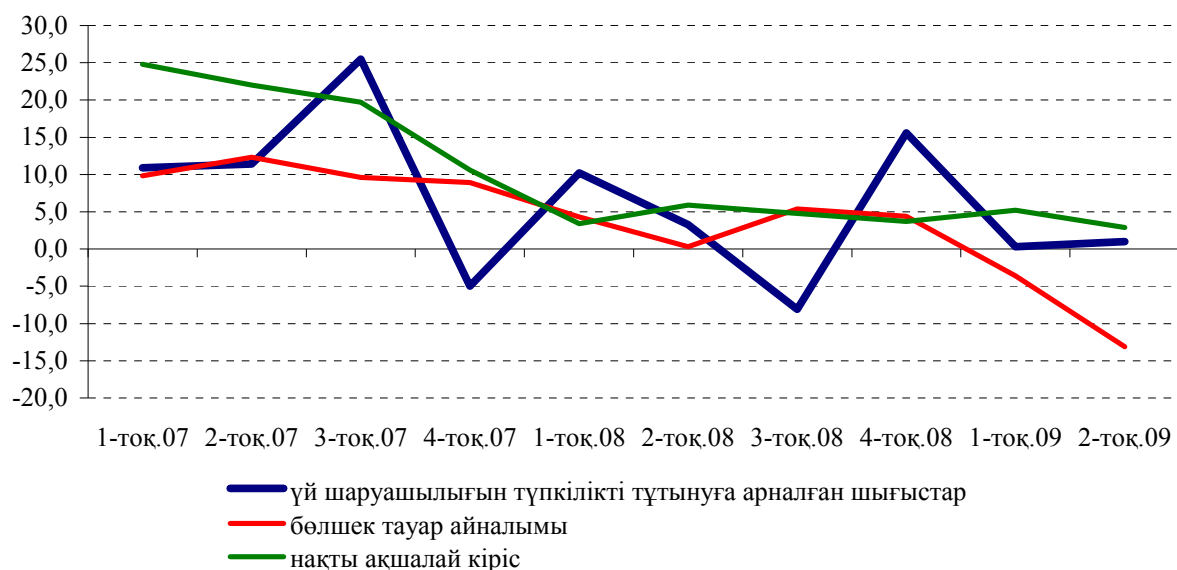
2.1.1. Жеке тұтыну және инвестициялық сұраныс

2009 жылғы 2-тоқсанда үй шаруашылығын түпкілікті тұтыну шығыстары 2008 жылғы тиісті кезеңге қарағанда 1,0%-ға (2009 жылғы 1-тоқсанда – 0,3%-ға) ұлғайды.

Нақты көрсеткіштегі орташа жан басына шаққанда ақша кірісінің өсуі 2,9%-ды құрап, баяулады (2009 жылғы 1-тоқсанда – 5,2%-ға), бөлшек тауар айналымы 13,6%-ға (2009 жылғы 1-тоқсанда – 3,6%-ға) қысқарды (10-график).

Нақты ақша кірістері өсу қарқынының баяулауы және бөлшек сауда айналымының азаюы аясында үй шаруашылығы шығыстарының өсуі мынадай факторларға байланысты болуы мүмкін.

10-график

**Халықтың шығыстары мен кірістерінің динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептері

Жүргізілген құнсызданудан кейін қалыптасқан тиімді валюталық бағам валюталық депозиттердің иелеріне жеке тұлғаларға салымның негізгі сомасына зиян келтірмей ақшаның бір бөлігін кері қайтарып алуға және оларды тұтынуға жұмсауға мүмкіндік берді, бұл 2009 жылғы 2-тоқсанда шетел валютасында көрсетілген халықтың жинақ ақшасы көлемінің 6,1%-ға азаюына әкелді.

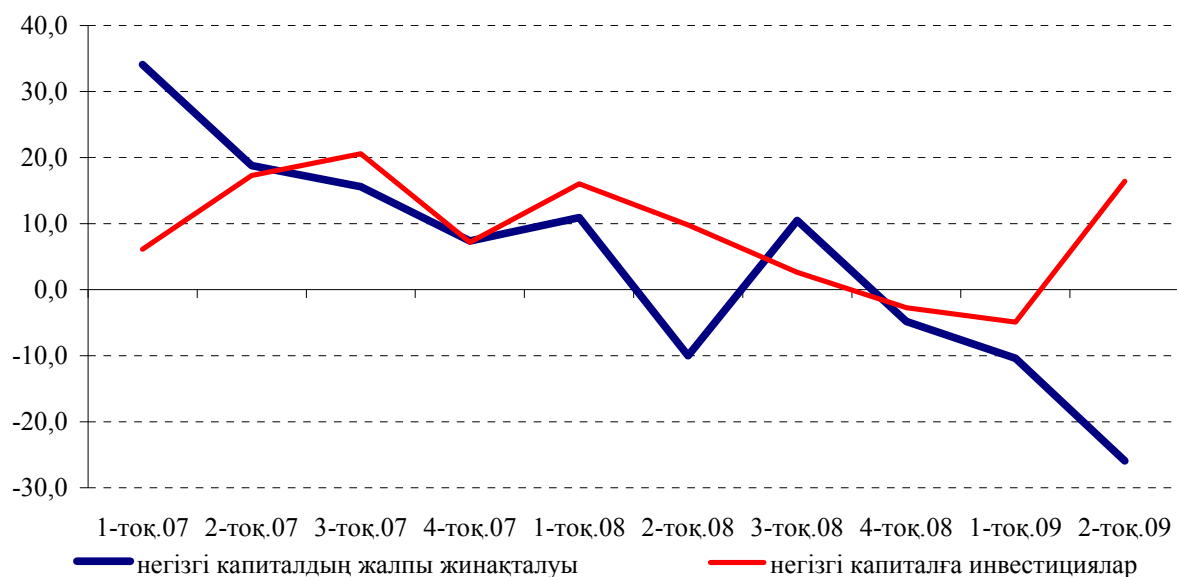
Халықтың тұтынушылық іс-әрекеті өзгерді. Шығыстарды оңтайландыру үшін нарықта сатып алынған тауарларға артықшылық берілді, жаңа өнімді сатып алу көлемі төмендеді, жөндеуге байланысты қызметтерді тұтыну өсті, бұл көрсетілген қызмет көлемі сегментінің 2009 жылғы 2-тоқсанда 1-тоқсандағымен салыстырғанда 2 есеге өсуіне әкелді.

2009 жылғы 2-тоқсанда 2008 жылғы тиісті кезеңге қарағанда ЖІӨ құрылымындағы жалпы жинақтау шығыстарының жалпы көлемі 37,9%-ға төмендеді, ол ЖІӨ-ге (-)9,5% мөлшерінде теріс салым әкелді. Осы көрсеткіштің төмендеуіне 25,9%-ға төмендеген негізгі капиталдың жалпы жинақталуына шығыстардың құлдырауы анағұрлым елеулі әсер етті (11-график).

ЖІӨ құрылымында негізгі капиталдың жалпы жинақталуы көлемінің азаюына қарамастан, экономикадағы инвестициялық белсенділік 2009 жылғы 2-тоқсанда айтарлықтай артты. Негізгі капиталға инвестициялар қатарынан екі кезеңге созылған теріс трендті өзгертіп, есепті кезеңде 16,4%-ға өсті (11-график). Негізгі капиталға инвестициялау көлемінің өсуі негізінен шетел капиталының әкелінуімен қамтамасыз етілді, шетелдік инвестициялардың номиналдық көлемі 2008 жылғы осындай кезеңмен салыстырғанда 2009 жылғы 2-тоқсанда үш есе ұлғайды.

11-график

**Негізгі капиталға инвестициялар шығыстарының динамикасы
өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептері

2.1.2. Мемлекеттік тұтыну

2009 жылғы 2-тоқсанда мемлекеттік басқару органдарының түпкілікті тұтынуына арналған шығыстар 2008 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда бағалау бойынша 7,3%-ға (2009 жылғы 1-тоқсанда төмендеуі – 4,7%) өсті.

2009 жылғы 2-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің шығыстары 1 088 млрд. теңге сомаға немесе ЖІӨ-ге шаққанда 16,9% қаржыландырылды. 2008 жылғы тиісті кезеңдегі көрсеткіштермен салыстырғанда олар 9,9%-ға өсті.

Мемлекеттік бюджеттің ағымдағы шығындары 2008 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 20,6%-ға ұлғайды және жалақы бойынша, қызметті сатып алу бойынша шығыстардың және жеке тұлғаларға трансферттердің өсуімен қамтамасыз етілді. Мемлекеттік бюджеттің күрделі шығындары 2009 жылғы 2-тоқсанда 2008 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 19,5%-ға, негізінен негізгі капиталды құруға шығыстардың және күрделі жөндеуге шығындардың есебінен өсті. 2009 жылғы 2-тоқсанда 729,3 млн. теңге мөлшерінде ішкі бюджеттік кредиттер берілді. Қаржы активтерін сатып алу шығыстары 2008 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 51,1%-ға төмендеді, алайда ағымдағы жылдың 1-тоқсанында олар 3 есе өсті.

2009 жылғы 2-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің түсімдері 905,5 млрд. теңгені немесе ЖІӨ-ге шаққанда 14%-ды құрады, бұл өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 5,9%-ға көп. Мемлекеттік бюджет кірісінің құрылымында бұрынғысынша екі бап басым: салықтық түсімдер 57,7%-ды, ресми трансферттер – 38,7%-ды құрады. Ресми трансферттердің жоғары үлесі республикалық бюджетке Қазақстан Республикасының Ұлттық қорынан тиісінше 218,9 млрд. теңге және 131,5 млрд. теңге мөлшерінде кепілді және мақсатты трансферттердің түсуімен қамтамасыз етілді.

Тұтастай алғанда ағымдағы жылдың 2-тоқсанында салықтық түсімдерден кірістердің көрсеткіштері 2008 жылғы тиісті кезеңнің мәндерімен салыстырғанда шамалы төмендеді. Алайда, корпоративтік табыс салығы бойынша түсімдер 46,7%-ға

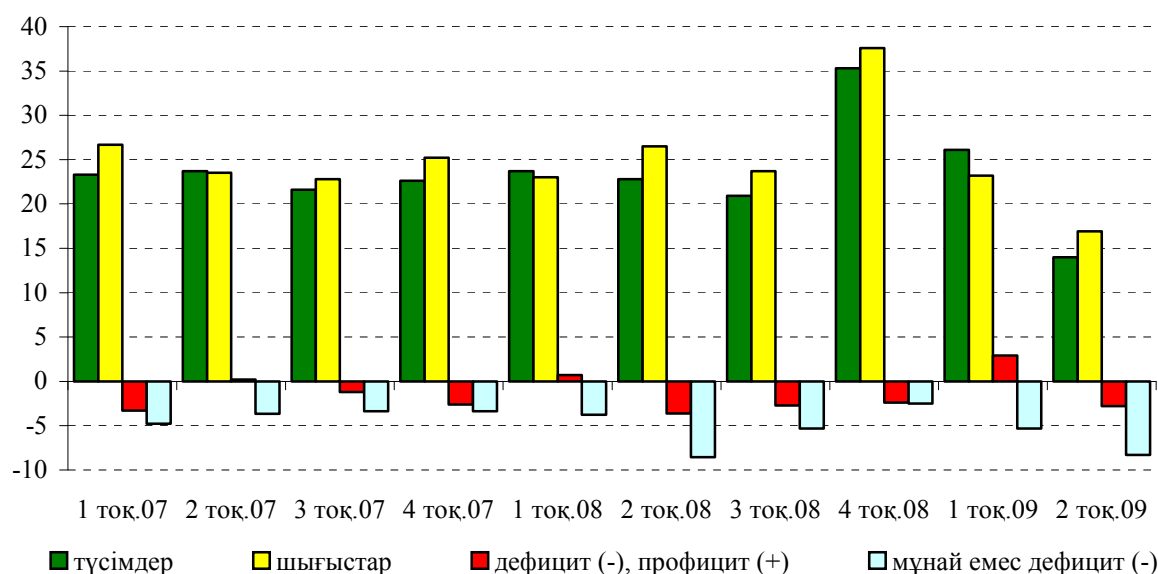
төмендеді, бұл салық режимінің төлем ставкаларының азаюы жағына өзгеруімен байланысты.

2008 жылғы 2-тоқсанмен салыстырғанда 2009 жылғы 2-тоқсанда салықтық емес түсімдердің көлемі 53,1%-ға өсті және негізгі капиталды сатудан түсімдер 45,6%-ға төмендеді.

2009 жылғы 2-тоқсанда мемлекеттік бюджет шығыстарының оның түсімдерінен асып түсуі нәтижесінде 182,5 млрд. теңге дефицит қалыптасты (ЖІӨ-нің 2,8%), бұл ретте 2008 жылғы 2-тоқсанда дефицит 135,4 млрд. теңгені құрады (12-график). Ұлттық қордан 350,4 млрд. теңге мөлшерінде трансферттер түспегенде 2009 жылғы 2-тоқсан 532,9 млрд. теңге мұнай емес дефицитпен аяқталар еді.

12-график

Мемлекеттік бюджеттің орындалуы, ЖІӨ-ге %-бен

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептері

2009 жылғы 2-тоқсан ішінде Қаржы министрлігі мемлекеттік бюджеттің дефицитін қаржыландыру мақсатында мемлекеттік бағалы қағаздарды шығару арқылы 167,3 млрд. теңге мөлшерінде заемдық қаражатты тартты. Осы кезең ішінде 60,5 млрд. теңге сомаға бұрында шығарылған бағалы қағаздар бойынша борыштық міндеттемелер өтелді. Нәтижесінде Қазақстан Республикасы Үкіметінің Ұлттық Банктің шотындағы қалдығы 75,6 млрд. теңгеге азайды.

2009 жылғы 2-тоқсанда Үкіметтің ішкі борышы 2009 жылғы 1-тоқсанның қорытындысымен салыстырғанда (ЖІӨ-ге шаққанда 5,5%) 960,55 млрд. теңгеге (ЖІӨ-ге шаққанда 6,2%) дейін, яғни 12,5%-ға ұлғайды және ұзақ мерзімді қазынашылық облигацияларды шығарумен қамтамасыз етілді. Үкіметтің сыртқы борышы 2009 жылғы 2-тоқсанда (ЖІӨ-ге шаққанда 2,0%) осы жылдың 1-тоқсанының көрсеткіштерімен салыстырғанда (ЖІӨ-ге шаққанда 2,0%) 0,8%-ға өсті.

2.1.3. Сыртқы сектор

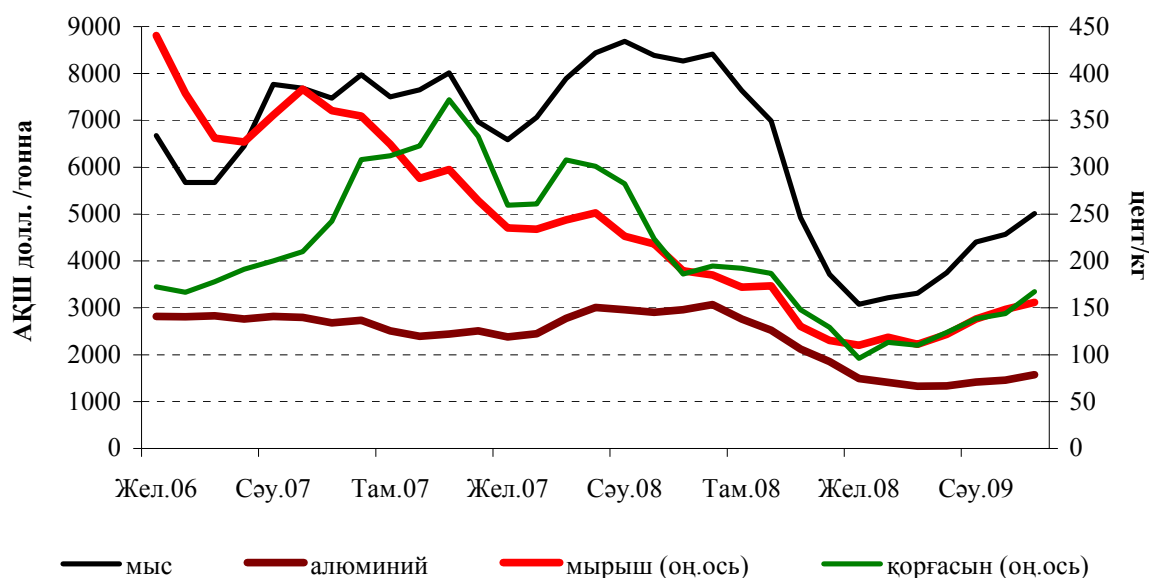
– - Әлемдік бағалар

2009 жылғы 2-тоқсанда әлемдік тауар нарықтарындағы жағдай жекелеген тауарлар бағасының өсуімен сипатталды: мұнайдың, металдардың, қанттың, бидайдың бағасының өсуі байқалды. Мәселен, 2009 жылғы сәуір-маусым айларында мыстың

әлемдік бағасы 33,7%-ға өсті және осы кезеңде орташа алғанда бір тонна үшін 4663 АҚШ долл., алюминийдің бағасы тиісінше 17,8%-ға және бір тонна үшін 1485 АҚШ доллары деңгейінде қалыптасты. 2009 жылғы 2-тоқсанда қорғасын – 35,1%-ға қымбаттады және осы кезеңде орташа бағасы бір килограмм үшін 150 цент деңгейінде, ал мырыш тиісінше – 27,9%-ға және бір килограммы үшін 147 цент деңгейінде қалыптасты (13-график).

13-график

Металдың әлемдік бағасының динамикасы

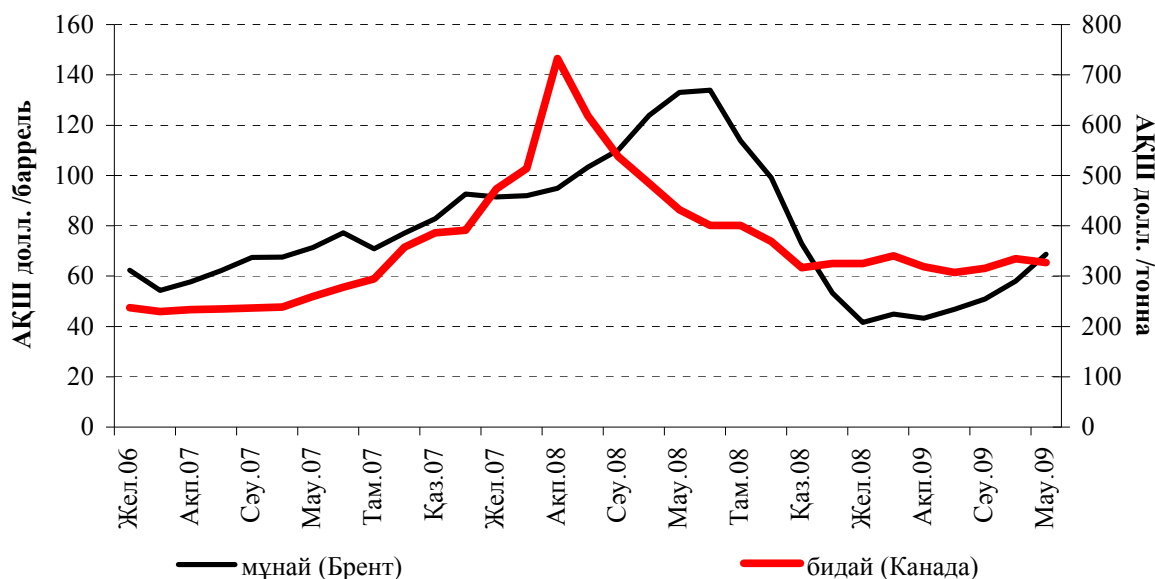
Дерек көзі: Дүниежүзілік Банк

2009 жылғы сәуір-маусымда мұнайдың әлемдік бағасының бірте-бірте өсуі байқалды. Тұтастай алғанда, 2009 жылғы 2-тоқсанда Brent сорттындағы мұнайдың бағасы 46,5%-ға өсті және бір баррель үшін 59,1 АҚШ долл. деңгейінде қалыптасты (14-график).

Бидайдың әлемдік бағасы шамалы құбылмалығымен сипатталды. Сәуір және мамырда бидайдың бағасы өсті, ал маусымда қайта төмендей бастады. Жалпы 2009 жылғы 2-тоқсанда бидайдың әлемдік бағасы (Канада) 6,4%-ға өсті және бір тонна үшін 325,5 АҚШ долл. деңгейінде қалыптасты.

14-график

Мұнайдың (Брент), бидайдың (Канада) әлемдік бағасының динамикасы

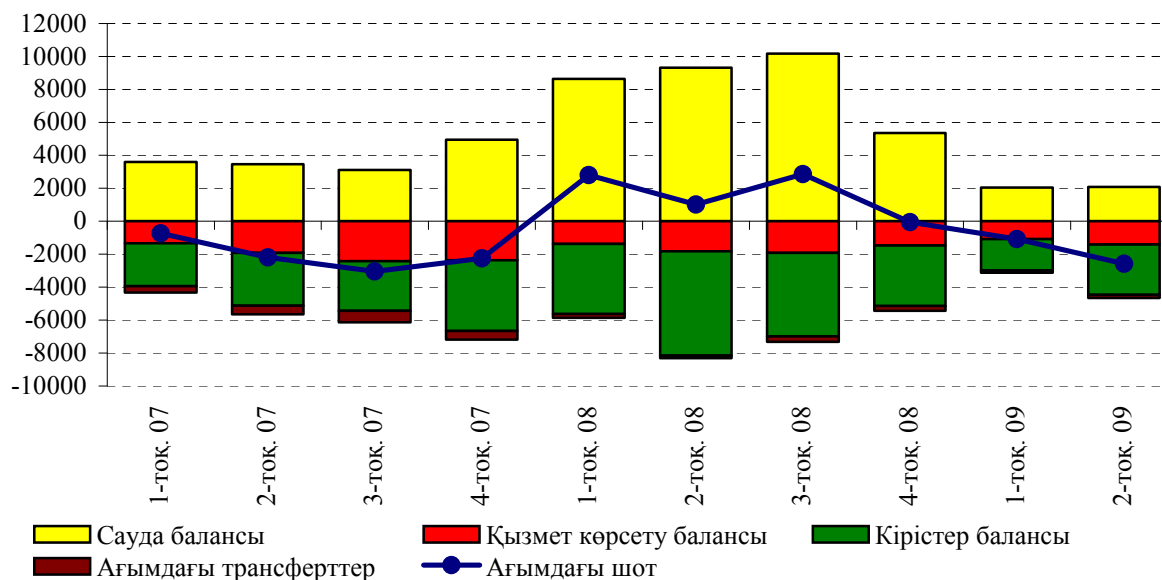
Дерек көзі: Дүниежүзілік Банк

– Төлем балансы

2009 жылғы 2-тоқсанның қорытындысы бойынша төлем балансының ағымдағы шотының дефициті 2,6 млрд. АҚШ долл. деңгейінде қалыптасты (15-график).

15-график

Ағымдағы операциялар шотының балансы, млн. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Энергия тасымалдаудың әлемдік нарығының баға конъюнктурасы және ұлттық валютаның айырбастау бағамын түзету ағымдағы шоттың жағдайына ықпал еткен негізгі фактор болды. Тауарлар экспортынан түсімдер 2009 жылғы 2-тоқсанда 2008 жылғы 2-тоқсанмен салыстырғанда 52,0%-ға, бұл ретте тауар импортына арналған шығыстар 28,3%-ға қысқарды. Осылайша, сауда балансы 2008 жылғы тиісті кезеңмен

салыстырғанда 4,5 есеге жуық қысқарып, 2,1 млрд. АҚШ долл. деңгейінде қалыптасты. Қызмет көрсету балансының дефициті 2008 жылғы 2-тоқсанмен салыстырғанда 22,3%-ға қысқарды және 1,4 млрд. АҚШ долл. құрады, кірістер балансының дефициті 2,1 есе қысқарып, 3,0 млрд. АҚШ долл. дейін жетті. Ағымдағы трансферттер бойынша резидент еместерге төлемдер 32,5%-ға ұлғайып, 192,2 млн. АҚШ долл. құрады.

Қаржы шотының операциялары бойынша ресурстардың таза-әкелінуі 758,9 млн. АҚШ долл. құрады (2008 жылғы 2-тоқсанда - әкетілуі 478,3 млн. АҚШ долл.). Резиденттердің шетелдік активтері (резервтік активтерді қоспағанда) 2009 жылғы 2-тоқсанда 1,4 млрд. АҚШ долл. өсті, бұл 2008 жылғы тиісті кезеңіндегі өсім көрсеткішінен 3,4 есе аз. Резиденттердің сыртқы міндеттемелері 2,2 млрд АҚШ долл. ұлғайды, бұл 2008 жылғы 2-тоқсандағы осындай көрсеткіштен 2 есе аз. Тікелей инвестициялар түріндегі түсімдер өскен кезде (2,1 млрд. АҚШ долл.) сыртқы міндеттемелердің төмендеуі ең алдымен 2,6 млрд. АҚШ долл. болатын сыртқы борышты өтеу бойынша банк секторының операцияларына байланысты.

Төлем балансының операциялары бойынша теріс сальдо төлем балансының 2008 жылғы 2-тоқсандағы төлем балансының 2,1 млрд. АҚШ долл. профицитімен салыстырғанда 2009 жылғы 2-тоқсанда 945,0 млн. АҚШ долл. құрады.

– - Сауда талаптары және нақты тиімді айырбастау бағамы

2009 жылғы 2-тоқсанда сауда талаптарының жиынтық индексі 2008 жылғы 2-тоқсандағы тиісті көрсеткіштен 42,4% төмен болды. Бұл ретте еуро аймағы елдерімен сауда талаптары 57,9%-ға, ал Ресеймен 15,0%-ға нашарлады (1-кесте).

1-кесте

Баға индекстерінің және сауда талаптарының өзгеруі (өткен жылғы тиісті кезеңге, %-бен)

	1 -тоқ. 08	2 -тоқ. 08	3 -тоқ. 08	4 -тоқ. 08	1 - тоқ.09	2 - тоқ.09
Экспорттық бағалар	56,1	61,1	61,9	8,0	-47,0	-52,5
Импорттық бағалар	27,6	44,9	57,1	29,7	-1,2	-15,8
Сауда талаптары	20,2	12,0	3,5	-17,0	-45,8	-42,4
оның ішінде:						
Еуро аймағы елдері						
Экспорттық бағалар	54,4	62,5	63,5	-0,1	-54,2	-56,5
Импорттық бағалар	15,8	29,5	51,9	27,5	17,7	0,1
Сауда талаптары	28,3	27,7	9,5	-22,5	-57,8	-57,9
Ресей:						
Экспорттық бағалар	30,1	37,6	34,6	8,6	-28,3	-36,2
Импорттық бағалар	42,8	48,9	47,6	22,7	-28,6	-25,5
Сауда талаптары	-8,9	-7,9	-9,0	-11,9	0,4	-15,0

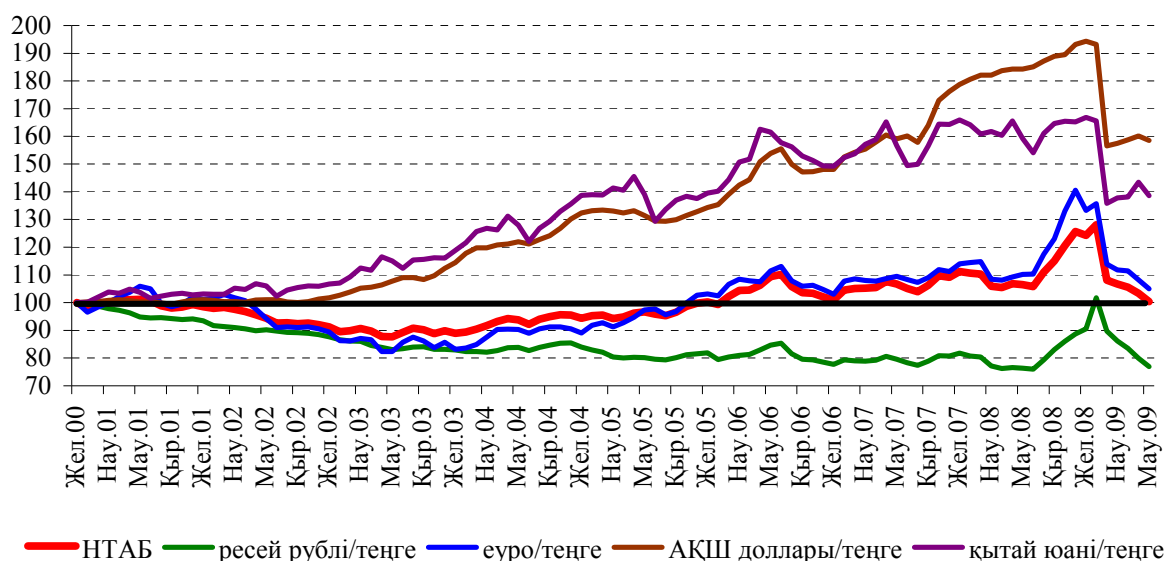
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2009 жылғы 2-тоқсанның қорытындылары бойынша өткен кезеңмен салыстырғанда теңгенің нақты тиімді айырбастау бағамының индексі 9,8%-ға әлсіреді. ТМД елдерінің валюталар қоржынына қатысты теңге 12,3%-ға, қалған елдердің қоржынына қатысты – 8,8%-ға арзандады.

2009 жылғы 2-тоқсанда теңге нақты көрсетуде АҚШ долларына қатысты 5,9%-ға, еуроға – 10,2%-ға және ресей рубліне қатысты 13,4%-ға арзандады (16-график).

16-график

**Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері
(2000 жылғы желтоқсан = 100%)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Теңгенің айырбастау бағамының сауда операцияларының нәтижелеріне салыстырмалы өзгеруінің ықпалын талдай отырып, сыртқы сауданың елдік және тауарлық құрылымын назарға алу қажет. Еуропа елдерімен және долларлық аймақта сауда жасауда мұнайдың және басқа шикізат тауарларының, яғни бағамның салыстырмалы өзгеруінің ықпалына азырақ ұшырайтын тауарлар экспорты басым. Ресей Федерациясымен сауда құрылымында тауарлық топтар, атап айтқанда валюталық бағамның салыстырмалы өзгеруіне анағұрлым сезімтал тұтыну тауарлары басым. Тұтастай алғанда, теңгенің құнсыздануы тұтыну импортының көлемін, оның ішінде Ресей Федерациясынан, төмендетуге мүмкіндік берді.

– **Теңгенің номиналдық айырбастау бағамы**

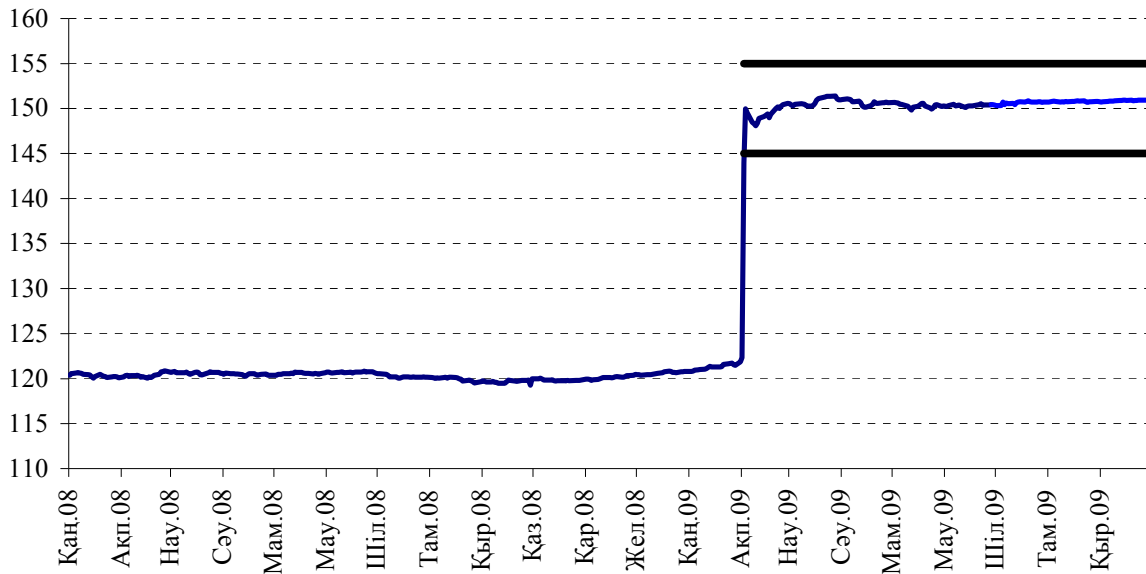
2009 жылғы 3-тоқсанда ішкі валюта нарығындағы жағдай салыстырмалы түрде тұрақты болды. Тұтастай алғанда, тоқсанның қорытындылары бойынша теңгенің бағамы бір АҚШ долларына қатысты 0,35%-ға 151,43 теңге/АҚШ долларынан 150,95 теңге/АҚШ долларына дейін әлсіреді. Жыл басынан бастап теңге номиналды көрсетуде АҚШ долларына қарағанда 25,0%-ға әлсіреді.

Теңгенің орташа алынған биржалық айырбастау бағамы 2009 жылғы 3-тоқсанда бір доллар үшін 150,77 теңгені құрады. Тоқсан ішінде теңге АҚШ долларына қарағанда бір АҚШ доллары үшін 150,33-150,95 теңге ауқымында өзгерді (17-график).

Шілдеде, тамызда және қыркүйекте теңгенің бағамы бір АҚШ долларына қарағанда тиісінше 0,2%, 0,1% және 0,1%-ға әлсіреді.

Ішкі валюта нарығының биржалық бөлігінде еуромен және ресей рублімен мәмілелердің көлемі аз ғана күйінде қалатындықтан, теңгенің осы валюталарға қатысты бағамы АҚШ долларына қатысты кросс-бағам негізінде есептеледі. Тиісінше, теңгенің еуроға және ресей рубліне қатысты бағамының динамикасы теңгенің АҚШ долларына бағамының динамикасымен, халықаралық қаржы нарығындағы бірыңғай еуропалық валюта ережесімен және Ресей Орталық Банкінің ресей рублінің валюталар қоржынына қатысты айырбастау бағамы саясатымен айқындалды.

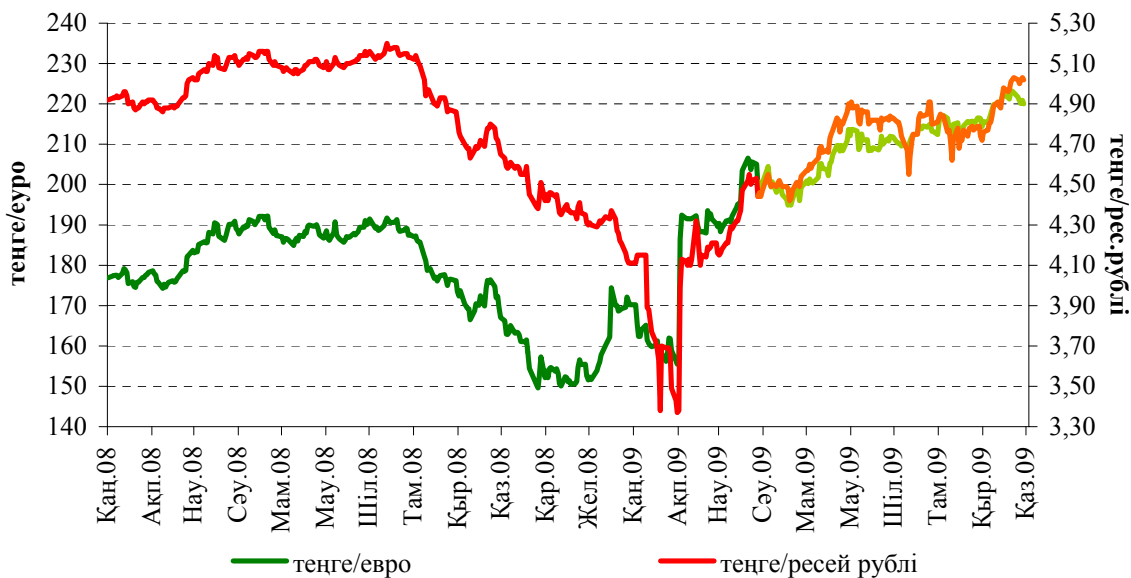
17-график

Тенгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Тұтастай алғанда, 2009 жылғы 3-тоқсанда тенгенің еуроға және ресей рубліне ресми бағамы тиісінше 4,4%-ға және 4,1%-ға әлсіреді (18-график).

18-график

Тенгенің еуроға және ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

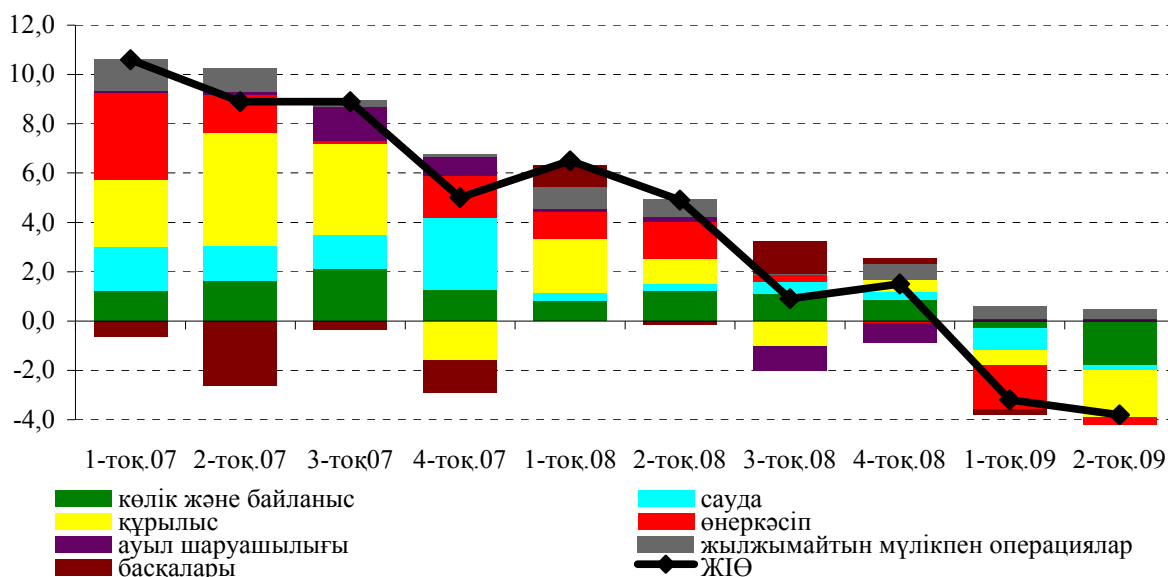
2.2. Өндіріс

2009 жылғы 2-тоқсанда Ұлттық Банктің бағалауы бойынша ЖІӨ өндірісінің көлемі ағымдағы бағамен 3654,5 млрд. тенге болды. Өнеркәсіпте, құрылыста, саудада,

көлікте өндірістің төмендеуінің теріс әсерінен ЖІӨ-і 2008 жылғы 2-тоқсанмен салыстырғанда нақты көрсетуде бағалау бойынша 3,8%-ға азайды (19-график).

19-график

Нақты ЖІӨ-нің өсуіне экономиканың негізгі саларының үлесі (өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептері

Көліктің нақты бағадағы нақты көлемінің индексі 2008 жылғы 2-тоқсанмен салыстырғанда 16,3%-ға, құрылыста -11,5%-ға, саудада -1,6%-ға, өнеркәсіпте -0,8%-ға төмендеді, ол ЖІӨ-нің қалыптасуына теріс әсер етті. Ауыл шаруашылығында, қаржы қызметінде, мемлекеттік басқаруда өсу қарқыны баяулады, индекстері тиісінше 102,1%, 100,2%, 105,6% деңгейге дейін төмендеді. Осу қарқынының ұлғаюы денсаулық сақтау саласы бойынша байқалды, оның индексі 108,0% болды, жылжымайтын мүлікпен операциялар бойынша өсім өткен тоқсанның деңгейінде сақталды (3,8%).

2.3. Еңбек нарығы

2.3.1. Жұмыспен қамту және жұмыссыздық

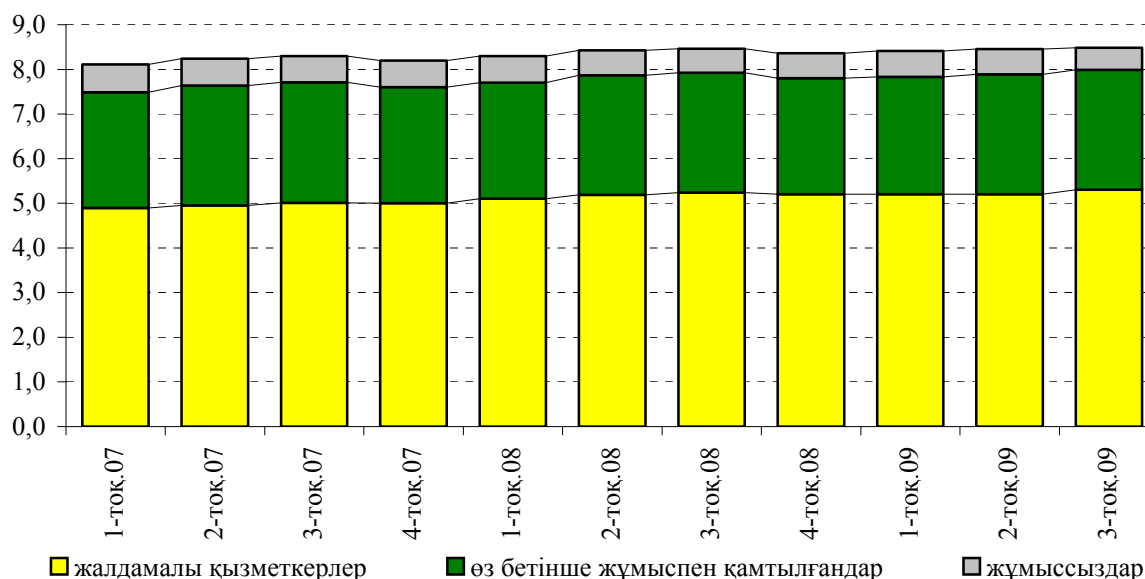
2009 жылғы 3-тоқсанда экономикада жұмыспен қамтылғандар саны өсті, бұл көбіне мемлекеттің 2009 жылы жұмыспен қамтуды қолдауға бағытталған «Жол картасын» іске асыруына байланысты мүмкін болды. Жұмыспен қамтылғандар саны 7,9 млн. адамды құрады, бұл өткен кезеңдегіге қарағанда 0,7%-ға көп. Жалдамалы қызметкерлердің саны 5,3 млн. адамға дейін, 1,1%-ға өсті, ал өздігінен жұмыспен қамтылғандар 2,7 млн. адамды құрап, 0,1%-ға өсті.

Мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдардағы жалдамалы қызметкерлердің құрылымында 4,3 млн. адам (жалдау бойынша барлық жұмыс істейтіндердің 80,9%), жеке тұлғаларда – 0,7 млн. адам (12,7%), шаруа (фермер) қожалықтарында – 0,3 млн. адам (6,3%) жұмыс істеді.

2009 жылғы 3-тоқсанда жұмыссыздар саны өткен кезеңмен салыстырғанда 5,7%-ға, ал 2008 жылғы 3-тоқсанға қатысты 0,9%-ға төмендеп, 535,7 мың адамды құрады (20-график).

20-график

Экономикалық белсенді халықтың құрылымы, млн. адам

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2009 жылғы шілде мен тамызда жалдамалы қызметкерлердің құрамында құрылымдық өзгерістер жалғасты. Өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда мемлекеттік басқару, білім беру және денсаулық сақтау, электр энергияны, газды және суды өндіру және бөлу жұмыспен қамтудың өсуін қамтамасыз ететін негізгі салалар болып қалды. Жұмыспен қамтылғандардың анағұрлым көп кетуі өңдеуші өнеркәсіпте, құрылыста және қаржы қызметінде байқалды.

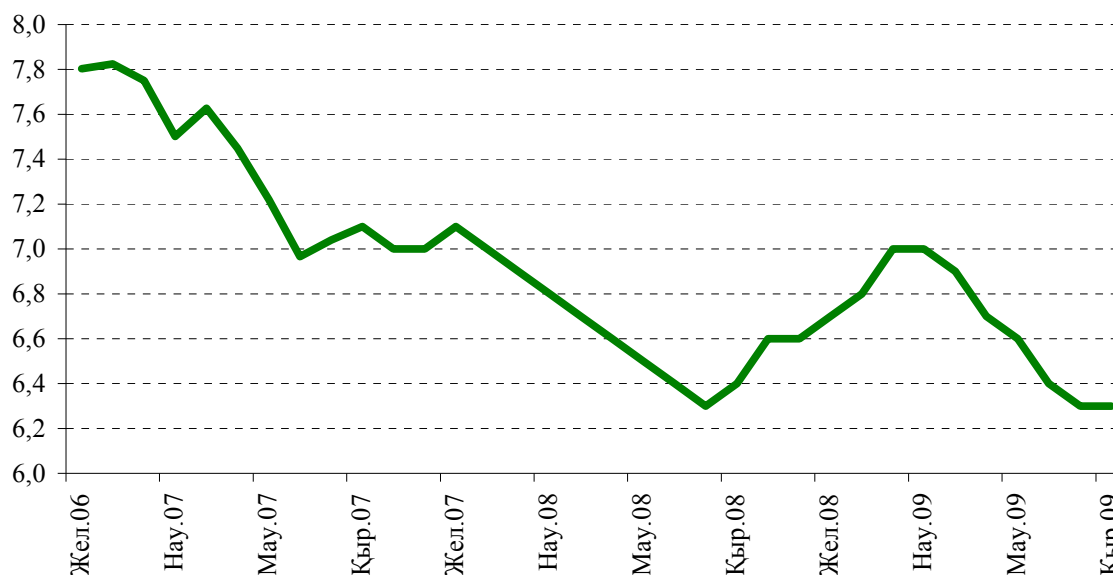
2009 жылғы 3-тоқсанда өткен тоқсанмен салыстырғанда ауыл шаруашылығында жұмыспен қамтылғандардың саны анағұрлым ұлғайды, бұл маусымдылық факторына байланысты, құрылыста олардың санының ұлғаюы бұл мемлекеттің құрылыстың аяқталмаған объектілерін қаржыландыру белсенділігімен байланысты болды, сондай-ақ денсаулық сақтауда жұмыспен қамтылғандардың саны анағұрлым ұлғайды. Мемлекеттік басқаруда жұмыспен қамтылғандар санының өсуі бос әкімшілік мемлекеттік лауазымдардағы бос орындарға мораторияды алып тастаумен қамтамасыз етілді.

Жұмыспен қамтудың анағұрлым төмендеуі өңдеуші өнеркәсіпте, сауда, көлікте осы салалардағы өндірістің жалғасып отырған құлдырауымен байланысты.

Экономикадағы жұмыспен қамтылғандар санының өсуі 2009 жылғы 3-тоқсанда жұмыссыздық деңгейінің 6,7%-дан (2009 жылғы 2-тоқсан) 6,3%-ға дейін төмендеуін қамтамасыз етті (21-график).

21-график

Нақты жұмыссыздық деңгейі, %

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.3.2. Жалақы және өнімділік

2009 жылғы 2-тоқсанда бүкіл өткен жыл бойы және ағымдағы жылдың бірінші тоқсанында байқалған номиналдық жалақының өсуі жалғасты, алайда қарқынды динамикасы баяулады. Осыған қарамастан, 2008 жылғы тиісті кезеңнің көрсеткішімен салыстырғанда номиналдық көрсеткіште орташа айлық жалақы 10,2%-ға өсті (2009 жылғы 1-тоқсанда - 13,1%-ға өсті).

Инфляциялық аяның төмендеуі жалақының нақты көрсеткіште (2008 жылғы тиісті кезеңге) 1,8%-ға өсуіне әсер етті. 2008 жылғы 2-тоқсанда жалақының номиналдық өсуі 19,6% болды, алайда бағаның жоғары деңгейіне байланысты нақты өсім тек 0,1%-ға жетті.

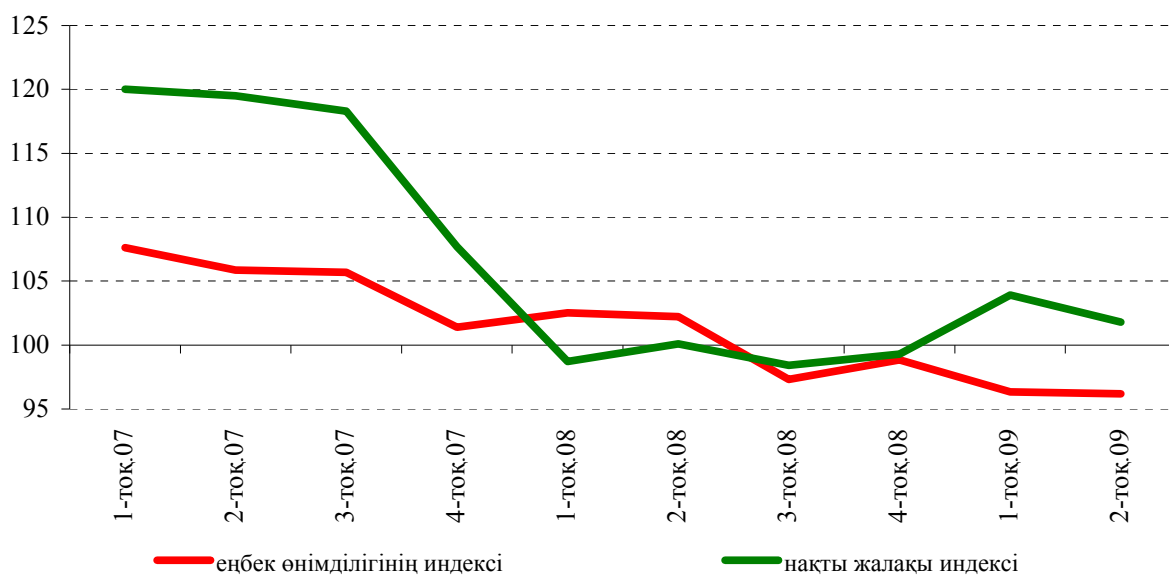
2009 жылғы маусымда 2008 жылғы маусыммен салыстырғанда номиналды көрсеткіште бюджеттік қызметкерлердің жалақысы барлығына қарағанда өсті: денсаулық сақтауда 27,1%-ға, мемлекеттік басқару секторында 24,8%-ға, білім беруде - 23,0%. Тұтастай алғанда номиналды жалақы 8,3%-ға төмендеген қаржы саласынан басқа, экономикалық қызметтің барлық түрлері бойынша өсу байқалды. Жалақының өсуі бюджеттен төленетін жалақының индексациясына, сондай-ақ мемлекеттік қаражаттың экономиканы және құрылыс секторын қолдауға бөлінуіне, Қазақстанның экспорттық өнімінің негізгі түрлеріне баға конъюктурасының жақсаруына байланысты болды.

Төмендеуіне қарамастан, жалақының ең жоғары деңгейі қаржы секторында, одан кейін тау-кен өнеркәсібінде және жылжымайтын мүлікпен операциялар секторында сақталды, ал ең төменгі деңгей балық шаруашылығында, ауыл шаруашылығында, білім беру, денсаулық сақтау салаларында сақталды.

Еңбек нарығындағы жасырын жұмыссыздықтың болуы (қызметкерлерді толық емес жұмыс аптасына көшіру, қысқартылған жұмыс күні, жалақысы сақталмайтын демалыс беру) аясында ЖІӨ азаюы Ұлттық Банктің бағалауы бойынша 2009 жылғы 2-тоқсанда еңбек өнімділігінің 3,8%-ға төмендеуіне әкеліп соқтырды (22-график).

22-график

**Еңбек өнімділігінің және нақты жалақының динамикасы
(өткен жылғы тиісті айға %-бен)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептері

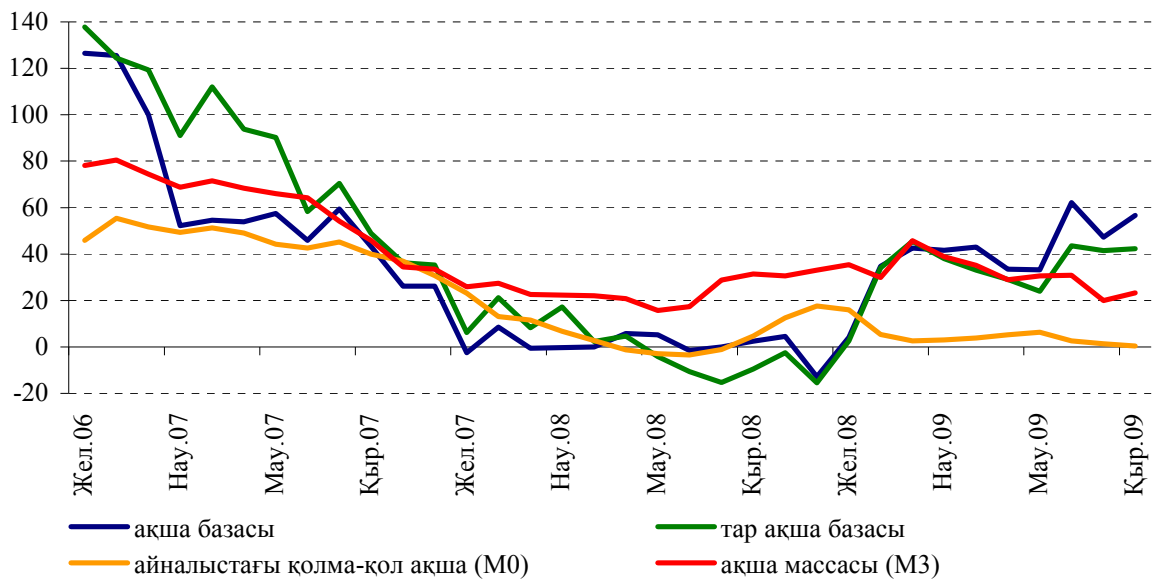
3. Ақша ұсынысы

3.1. Ақша агрегаттары

2009 жылғы 3-тоқсанда ақша агрегаттарының жылдық динамикасы (айналыстағы қолма-қол ақшаны қоспағанда) барынша сенімді, бірақ баяулаған өсу қарқынын көрсетті (23-график).

23-график

Ақша агрегаттарының динамикасы (өткен жылғы тиісті айға %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.1.1. Ақша база

Ақша базасы 2009 жылғы 3-тоқсанда 17,7%-ға кеңейді және 2009 жылғы қыркүйектің аяғында 2 747,7 млрд. теңге болды. Тар ақша базасы 2009 жылғы 3-тоқсанда 2 201,6 млрд. теңгеге дейін 15,9%-ға кеңейді.

2009 жылғы қыркүйекте 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда ақша базасы 56,6%-ға кеңейді. Бұл кеңею негізінен «Самұрық-Қазына» ҰОҚ-ның ақшасын жекелеген банктердің Ұлттық Банктегі теңгелік корреспонденттік шоттарына аударумен қамтамасыз етілді.

Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 2009 жылғы қыркүйекте 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 20,0 млрд. АҚШ долл. дейін 8,7%-ға төмендеді. Олардың құрылымында ішкі валюта нарығында валютаны сату бойынша операциялар, Үкіметтің сыртқы борышына қызмет көрсету және банктердің шетел валютасындағы корреспонденттік шоттарындағы қалдықты төмендету нәтижесінде таза валюталық қорлар қысқарды. Бұл төмендеу Ұлттық қордың активтерін қайта айырбастаумен және Үкіметтің Ұлттық Банктегі шоттарына валютаның түсуімен, сондай-ақ алтындағы активтердің өсуімен өтелген жоқ.

2009 жылғы қыркүйекте 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда Ұлттық Банктің таза ішкі активтері қаржы ұйымдарына қайта қаржыландыру заемдары бойынша талаптардың өсуі және банктер алдындағы қысқа мерзімді ноталар бойынша

міндеттемелердің қысқаруы нәтижесінде ұлғайды (қараңыз, 5. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары).

2009 жылғы қыркүйекте тар ақша базасы 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 42,4%-ға кеңейді (2-кесте).

2-кесте

**Ұлттық Банк активтерінің және пассивтерінің өзгеру динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)**

	4 -тоқ. 08	1 -тоқ. 09	2 -тоқ. 09	3-тоқ. 09
Таза халықаралық резервтер	12,6	-2,2	-12,3	-8,7
Таза ішкі активтер	38,2	108,2	143,6	153,5
Үкіметке таза талаптар	133,5	-45,6	-108,1	-173,2
Қаржы ұйымдарына талаптар	53,7	203,8	231,8	188,6
Қалған экономикаға талаптар	1,6	4,1	-4,1	в 443,4 раза
Басқа таза ішкі активтер	7,1	-99,1	-122,9	-254,2
Ақша базасы	4,2	41,7	33,1	56,6
Тар ақша базасы	2,6	38,0	24,0	42,4

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.1.2. Ақша массасы

2009 жылғы 3-тоқсанда ақша массасы 7255,0 млрд. теңгеге дейін 6,9%-ға ұлғайды. 2009 жылғы қыркүйекте 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда оның ұлғаюы банк жүйесінің таза ішкі және сыртқы активтерінің өсуі нәтижесінде 23,3%-ды құрады (3-кесте).

3-кесте

**Ақша массасы өзгерістерінің динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)**

	4 -тоқ. 08	1 -тоқ. 09	2 -тоқ. 09	3-тоқ. 09
Таза сыртқы активтер	233,2	599,2	1439,7	99,4
Ішкі активтер	1,9	10,6	9,5	10,7
Үкіметке талаптар	159,2	-117,3	-80,9	-75,4
Экономикаға талаптар	7,1	18,2	17,7	16,7
Басқа да таза ішкі активтер	-24,0	-49,3	-48,9	-40,5
Ақша массасы	35,4	38,9	30,6	23,3
Айналыстағы қолма-қол ақша	16,0	3,1	6,4	0,4
Резиденттердің депозиттері	39,1	45,0	34,8	26,9

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банк жүйесінің таза сыртқы активтері құрылымында 2009 жылғы маусымда 2008 жылғы маусыммен салыстырғанда Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтерінің төмендеуі аясында банктердің таза сыртқы активтері өсті. Банктердің таза сыртқы активтерінің өсуі 2009 жылғы ақпанда жүргізілген теңгенің күнсыздануы нәтижесінде олардың көлемін қайта бағалау және сол сияқты банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелерінің төмендеуі есебінен болды.

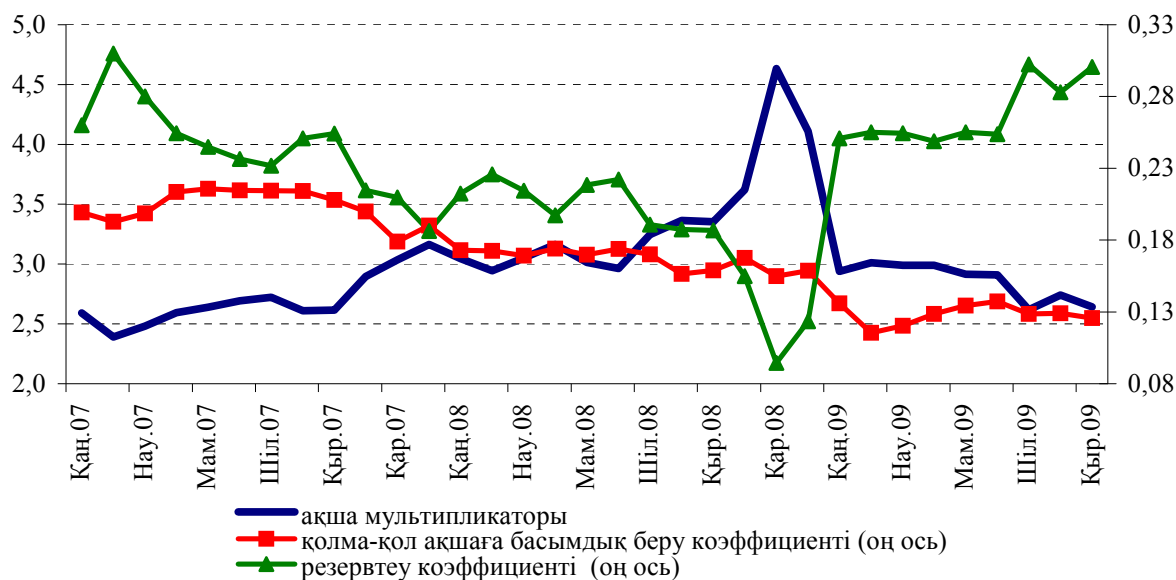
Банк жүйесінің ішкі активтерінің өсуі экономикаға кредиттеу көлемінің өсуімен қамтамасыз етілді, ал Үкіметке таза талаптар және банк жүйесінің басқа да таза ішкі активтері қысқарды.

Ақша массасының негізгі құрамдас бөліктерінің динамикасын талдау резиденттердің банк жүйесіндегі депозиттерінің айналыстағы қолма-қол ақшаның өсу қарқынымен салыстырғанда қарқынды өсуін көрсетті. Нәтижесінде ақша массасы құрылымындағы резиденттер депозиттерінің үлесі 2008 жылғы қыркүйектегі 86,3%-дан 2009 жылғы қыркүйектің қорытындысы бойынша 88,8%-ға дейін ұлғайды.

Ақша мультипликаторы ақша массасының өсу қарқынымен салыстырғанда ақша базасының кеңеюінің қарқынды өсуі нәтижесінде 2008 жылғы қыркүйектегі 3,35-дан 2009 жылғы қыркүйектегі 2,64 дейін төмендеді. Оған банктердің елеулі артық резервтерді жинақтауына байланысты резервтеу коэффициентінің көтерілуі, сондай-ақ айналыстағы қолма-қол ақшаның өсуімен салыстырғанда депозиттер өсуінің анағұрлым жоғары қарқынына байланысты қолма-қол ақшаға басымдық беру коэффициентінің төмендеуі себепші болды (24-график).

24-график

Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.1.3. Айналыстағы қолма-қол ақша

2009 жылғы 3-тоқсанда айналыстағы қолма-қол ақша көлемі 809,7 млрд. теңгеге дейін 1,1%-ға қысқарды. Төмендеудің негізгі себебіне тауарларды, қызметтерді және орындалған жұмыстарды іске асырудан нетто-түсімдердің, валютаны сатудан нетто-түсімдердің, жеке және заңды тұлғаларға берілген заемдардан нетто-түсімдердің өсуі әсер етті. Айналыстағы қолма-қол ақша көлемінің төмендеуі жалақы бойынша нетто-берудің өсуімен ішінара бейтараптандырды.

2009 жылғы қыркүйекте айналыстағы қолма-қол ақша 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 0,4%-ға шамалы ұлғайды. Бұл қолма-қол ақшаның өсуін қамтамасыз ететін факторлар ықпалының (жалақының және зейнетақының өсуі), олардың азаюына себепші болатын факторлардың ықпалымен (айырбастау пункттерінің қолма-қол шетел валютасын сату көлемінің ұлғаюы, депозиттердегі қалдықтардың өсуі, тауарларды,

жұмыстарды және қызмет көрсетулерді сатудан түсімдер және басқалар) іс жүзінде өтелгендігін көрсетеді.

2009 жылғы 3-тоқсанда 2008 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда банктердің қассаларынан қолма-қол ақшаны беру 5,7%-ға 2569,0 млрд. теңгеге дейін, банктердің қассаларына түсім – 6,1%-ға 2489,2 млрд. теңгеге дейін қысқарды. Нәтижесінде банктердің қассаларынан нетто-беру 79,8 млрд. теңгені құрады.

3.2. Қаржы нарығы

3.2.1. Резиденттердің депозиттері

2009 жылғы қыркүйектің аяғында резиденттердің депозиттері 2009 жылғы 3-тоқсанда 8,0%-ға ұлғайып, 6445,3 млрд. теңгені құрады. Заңды тұлғалардың салымдары 5,7%-ға, жеке тұлғалардың салымдары 14,3%-ға өсті.

Өткен жылдың тиісті айымен салыстырғанда резиденттердің депозиттік ұйымдардағы депозиттерінің жалпы көлемі 2009 жылғы қыркүйекте 26,9%-ға өсті. Бұл ретте жеке тұлғалардың депозиттерімен салыстырғанда заңды тұлғалардың депозиттерінің қарқындап өсуі байқалды. Оған қоса, шетел валютасындағы депозиттердің өсу қарқыны сондай-ақ ұлттық валютадағы депозиттердің өсу қарқынынан асты (4-кесте).

4-кесте

Резиденттер депозиттерінің өзгеру динамикасы (өткен жылғы тиісті кезеңге %)

	4 –тоқ. 08	1 –тоқ. 09	2 –тоқ. 09	3-тоқ. 09
Резиденттердің депозиттері	39,1	45,0	34,8	26,9
<i>Халықтың депозиттері</i>	<i>2,8</i>	<i>7,3</i>	<i>10,6</i>	<i>20,7</i>
Аударылатын депозиттер	7,7	1,6	5,4	23,0
<i>ұлттық валютада</i>	<i>10,1</i>	<i>-1,2</i>	<i>3,7</i>	<i>10,5</i>
<i>шетел валютасында</i>	<i>-5,5</i>	<i>17,7</i>	<i>17,2</i>	<i>106,6</i>
Басқа депозиттер	2,2	7,9	11,3	20,4
<i>ұлттық валютада</i>	<i>-6,9</i>	<i>-38,9</i>	<i>-30,0</i>	<i>-29,8</i>
<i>шетел валютасында</i>	<i>16,1</i>	<i>80,0</i>	<i>75,7</i>	<i>106,0</i>
Банктік емес заңды тұлғалардың депозиттері	60,2	66,1	46,7	29,6
Аударылатын депозиттер	48,2	110,6	95,4	79,2
<i>ұлттық валютада</i>	<i>43,0</i>	<i>90,7</i>	<i>70,7</i>	<i>44,7</i>
<i>шетел валютасында</i>	<i>71,9</i>	<i>189,4</i>	<i>195,3</i>	<i>202,9</i>
Басқа депозиттер	66,0	41,4	18,9	2,7
<i>ұлттық валютада</i>	<i>55,7</i>	<i>5,8</i>	<i>-2,5</i>	<i>-14,6</i>
<i>шетел валютасында</i>	<i>85,5</i>	<i>94,1</i>	<i>49,7</i>	<i>22,7</i>

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Жеке тұлғалардың депозиттері өсуінің анағұрлым төмен қарқыны жүргізілген құнсызданудан кейін халықтың қаржылық іс-әрекетіндегі сақтықтың пайда болуы және депозиторлардың бір бөлігінің валюталық салымдарын оларды «шұлықта» сақтау үшін кері қайтарып алуы фактісімен түсіндіріледі. Жеке тұлғалардың депозиттік базасының валюталық құрамы теңгенің құнсыздануынан кейін 2009 жылғы наурыздан бастап айына орташа 2%-ға төмендей бастады. Алайда бірнеше рет жасалған ресми хабарламалардан басқа, теңгенің АҚШ долларына қатысты жарияланған бағамдық

ауытқулары дәлізінің іс жүзінде орындалуымен расталған Ұлттық ағымдағы сараланған саясаты өз жемісін бере бастады. ағымдағы жылдың шілдесінде жеке тұлғалардың шетел валютасындағы депозиттері өткен айға қарағанда 5,2%-ға, тамызда- 11,9%-ға, қыркүйекте – 0,6%-ға өсті.

2009 жылғы тамызда халықтың шетел валютасындағы жинақ ақшасы алғашқы рет 1 триллион теңге шегінен асты, 2009 жылғы қыркүйектің соңында 1 076,2 млрд. теңге мөлшеріндегі көлемге жетті.

2009 жылғы қыркүйекте банктік емес заңды тұлғалардың теңгедегі мерзімдік депозиттері бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 4,3%-ды (2008 жылғы қыркүйекте – 4,4%), ал жеке тұлғалардың депозиттері бойынша – 4,7%-ды (11,7%) құрады.

3.2.2. Экономикаға кредиттер

2009 жылғы 3-тоқсанда экономикаға банктердің кредиттері бойынша борыштың жалпы сомасы 0,1%-ға 8 026,3 млрд. теңгеге дейін төмендеді. Бұл ретте 2009 жылғы 2-тоқсанмен салыстырғанда халыққа кредиттер 2,3%-ға, заңды тұлғаларға – 0,5%-ға азайды.

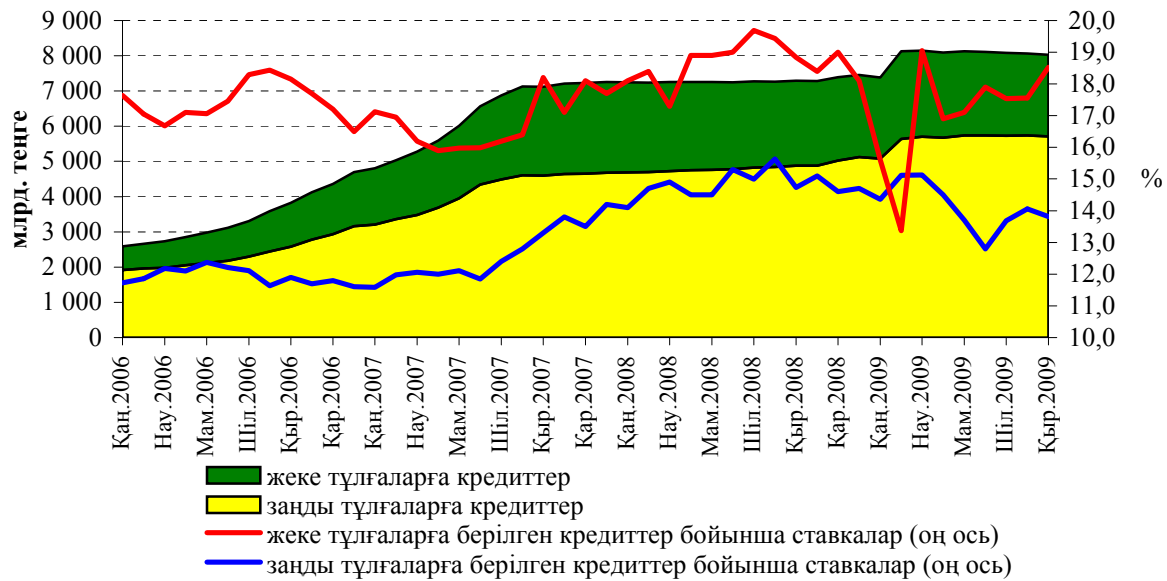
2008 жылғы қыркүйекке қатынасы бойынша кредиттеу көлемі 10,1%-ға ұлғайды, алайда құнсыздану әсерін ескермей төмендеу, бағалау бойынша 0,7%-ды құрады.

Заңды тұлғаларға берілген кредиттер бойынша орташа алынған ставка 2009 жылғы қыркүйекте 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 14,7%-дан 13,8%-ға дейін төмендеді. Ставкалар өлшемдерінің төмендеуі барлық бағыт бойынша валюта түрлері бойынша да, сол сияқты кредиттеу мерзімдеріне қатысты да байқалды. Бұл көбіне мемлекеттің экономиканы қолдауға нарықтық ставкадан төмен жаңа заемдар беруі, сол сияқты қолдағы берешекті қайта қаржыландыруы арқылы қаражатты бөлуімен байланысты.

Жеке тұлғаларға берілген кредиттер бойынша орташа алынған ставка 2009 жылғы қыркүйекте 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 18,8%-дан 18,5%-ға дейін шамалы төмендеді, бұл ретте ставкалардың өсуі ұлттық валютада берілген қысқа мерзімді кредиттер бойынша байқалды, бұл қысқа мерзімді теңгемен берілген заемдар бойынша ставкалардың (23,9%-дан 31,5%-ға дейін) өсуіне байланысты (25 - график).

25-график

Экономикаға кредиттер және олар бойынша сыйақы ставкаларының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Кредиттер құрылымында берешектің негізгі көлемі айналым құрал-жабдықтарын сатып алуға, жаңа құрылысқа және қайта жаңартуға, сондай-ақ басқа да мақсаттарға, негізінен, бұрын берілген кредиттерді қайта қаржыландыруға берілген кредиттерге тиесілі. Тұтыну мақсаттарына, сондай-ақ азаматтарға тұрғын үй салу мен сатып алуға берілген кредиттер азайды.

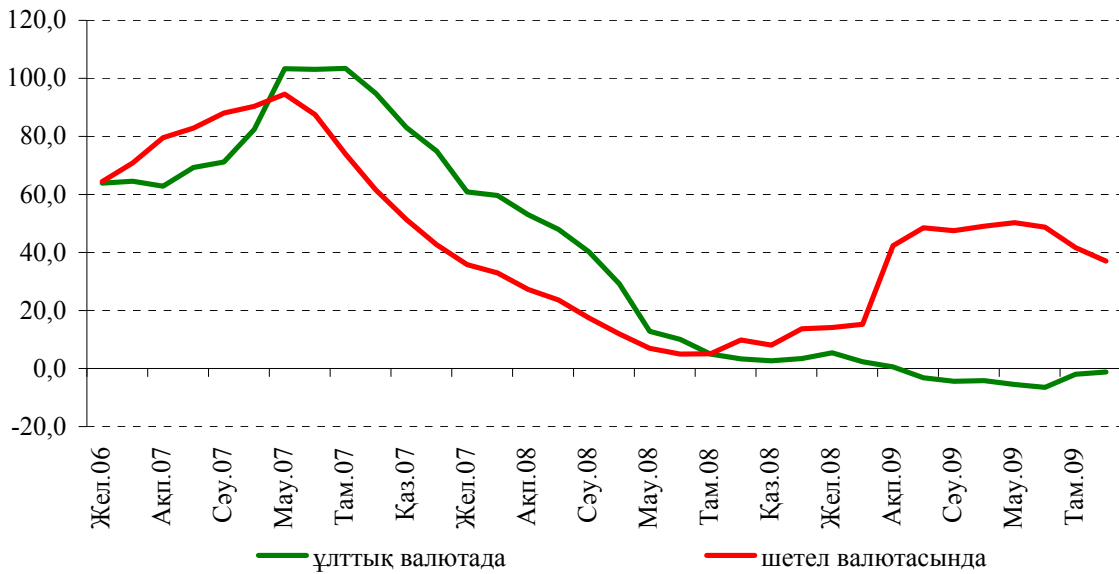
Салалар бойынша банктердің кредиттері бойынша елеулі берешек өндірістік емес салаға және жеке қызметке (40,5%), саудаға (22,9%), құрылысқа (19,4%), өнеркәсіпке (9,9%) тиесілі.

- - Занды тұлғаларға кредиттер

Занды тұлғаларға кредиттер көлемі 2009 жылғы қыркүйекте 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 17,1%-ға өсті. Занды тұлғалардың ұлттық валютадағы кредиттері жылдық көрсетуде 1,2%-ға төмендеді, шетел валютасында 37%-ға өсті (күнсыздануды ескермегенде бағалау бойынша 10,8%) (26-график).

26-график

**Заңды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

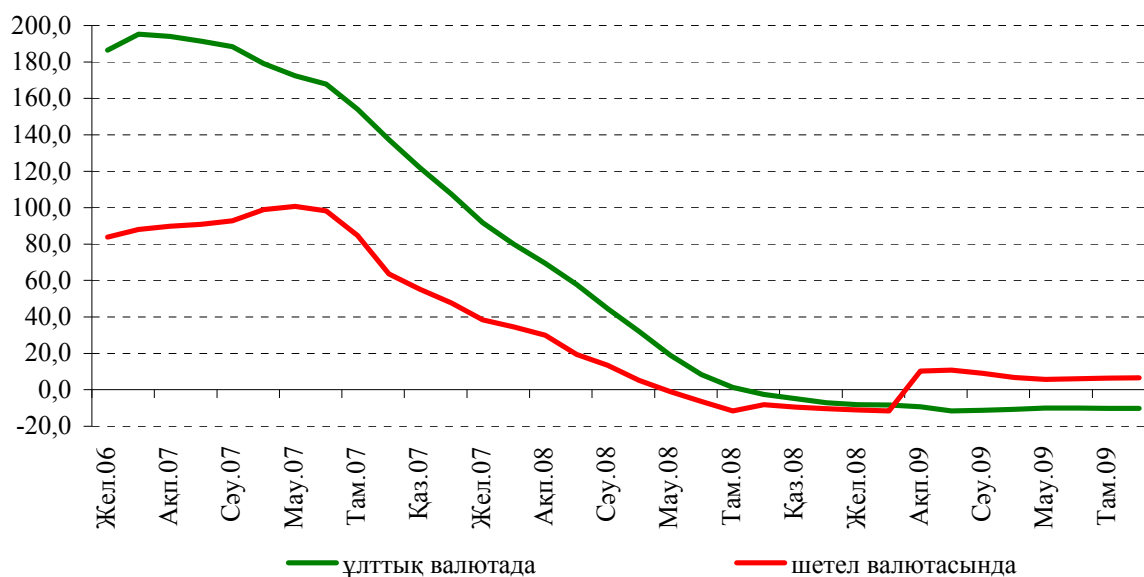
2009 жылғы қыркүйектің аяғында заңды тұлғаларды кредиттеу жалпы көлеміндегі орта- және ұзақ мерзімді кредиттердің үлесі 78,5%-ды құрады (2008 жылғы маусымда – 71,0%).

– Халыққа кредиттер

2009 жылғы қыркүйекте 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда жеке тұлғаларға кредиттердің көлемі 4,1%-ға төмендеді. Халыққа кредиттер құрылымында ұлттық валютадағы кредиттер 10,1%-ға төмендеуді, ал шетел валютасында 6,7%-ға өсуді көрсетті. (27-график).

27-график

**Халыққа берілген кредиттер динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге, %-бен)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

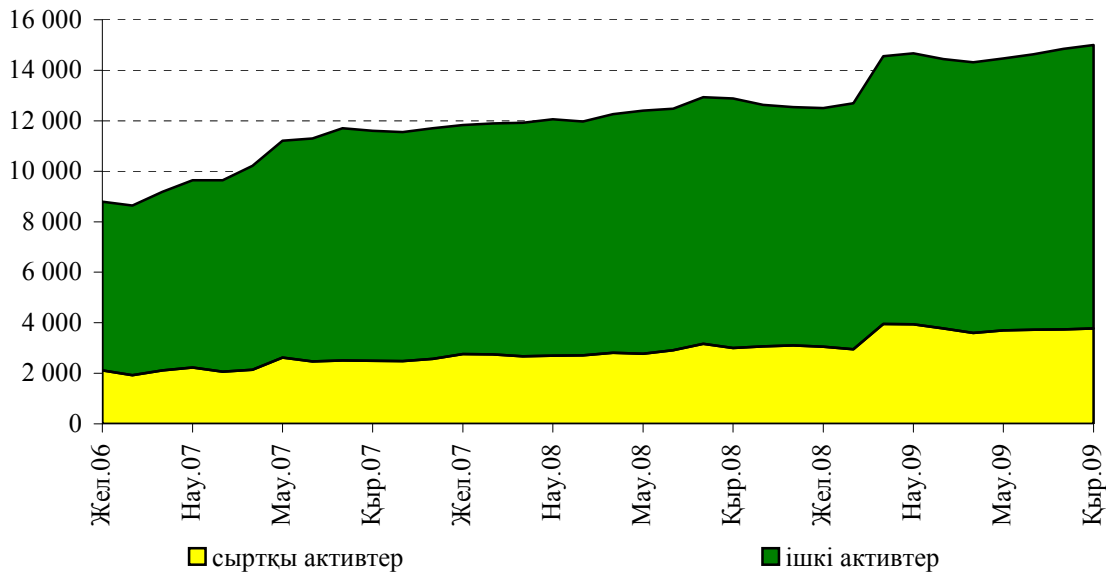
3.2.3. Банктердің активтері және міндеттемелері

– **Активтер**

2009 жылғы 3-тоқсанда банктер активтерінің монетарлық шолуға сәйкес есептелген мөлшері 14,9 трлн. теңгеге дейін 3,7%-ға ұлғайды. Банктердің активтері жылдық көрсетуде (2009 жылғы қыркүйекте 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда) 16,4%-ға, ал құнсыздану әсерін ескермегенде – 3,3%-ға өсті (28-график).

28-график

Банктер активтерінің динамикасы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

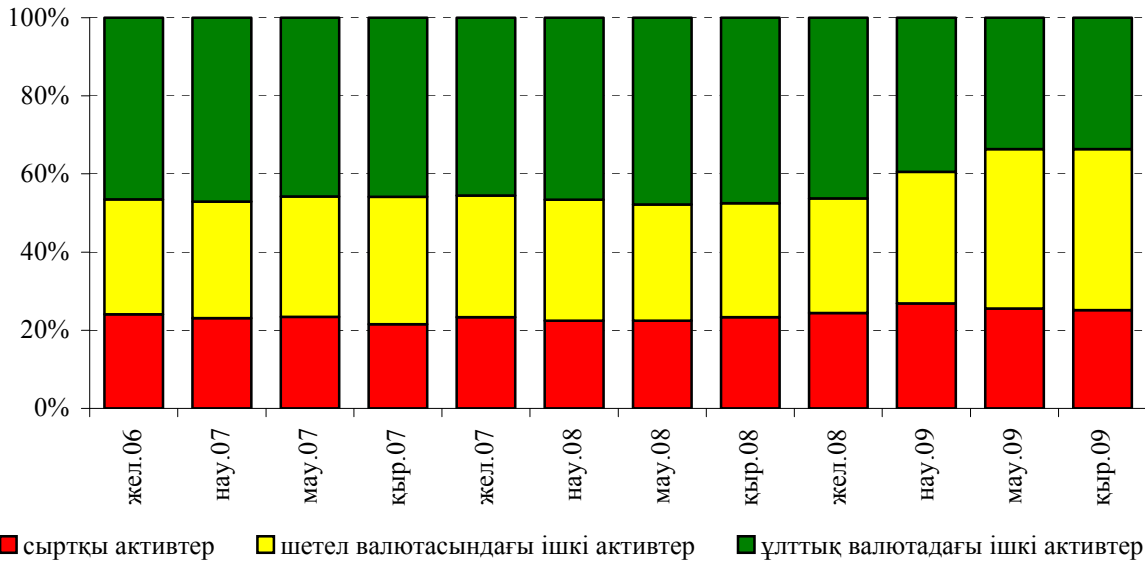
2009 жылғы қыркүйектің аяғында банктердің сыртқы активтері активтердің жалпы көлемінің 25,2% иеленді немесе 25,0 млрд. АҚШ долл. құрады. 2009 жылғы маусыммен салыстырғанда олар 2,2%-ға өсті, ал 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 25,4%-ға өсті.

Сыртқы активтер құрылымында 2009 жылғы қыркүйекте резидент еместерге берілген кредиттер 56,4%-ға (2008 жылғы қыркүйекте – 54,2%-ға), резидент еместерде орналастырылған депозиттер - 23,7%-ға (2008 жылғы қыркүйекте - 26,3%-ға), резидент еместердің бағалы қағаздары – 4,9%-ға (2008 жылғы қыркүйекте – 9,3%-ға) жетті.

2009 жылғы қыркүйекте ішкі активтердің үлесіне 74,8% немесе 11,2 трлн. теңге тиесілі болды, оның ішінде ұлттық валютадағы ішкі активтер 55,0%-ды немесе 6,2 трлн. теңгені, шетел валютасымен – 45,0%-ды немесе 5,1 трлн. теңгені құрады (29-график). 2009 жылғы маусым-қыркүйекте ішкі активтер 4,2%-ға ұлғайды, оның ішінде ұлттық валютадағы активтер 4,5%-ға өсті, шетел валютасындағы активтер 3,8%-ға ұлғайды. Жылдық көрсетумен осы көрсеткіштердің өсуі тиісінше 18,6%, 6,6% және 37,6%, жетті.

29-график

Банктер активтерінің құрылымы, %

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

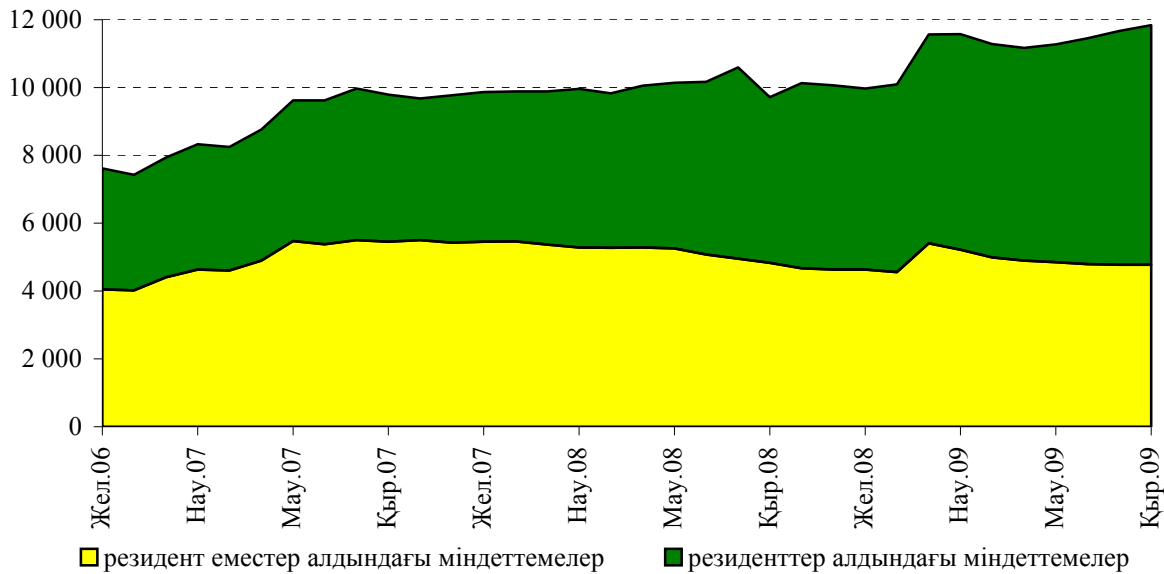
2009 жылғы қыркүйекте 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда банктер активтерінің сапасы күрт нашарлады. Үмітсіз кредиттердің үлесі стандарттық кредиттер үлесінің (44,0%-дан 27,5%-ға дейін) және күмәнді кредиттер үлесінің (52,7%-дан 42,5%-ға дейін) қысқаруы кезінде 3,3%-дан 30,3%-ға дейін ұлғайды. Оған қоса, күмәнді кредиттер құрылымында анағұрлым сапасы төмен активтер жағына активтердің ауысуы байқалды: 1 санат үлесінің бір уақытта төмендеуі кезінде (31,9%-дан 19,1%-ға дейін) 5 санат үлесі (2,1%-дан 4,9% дейін) өсті. Бұл банктер активтері сапасының бұдан әрі төмендеу қаупінің сақталып отырғандығын көрсетеді.

– Міндеттемелер

2009 жылғы 3-тоқсанда банктердің монетарлық шолуға сәйкес есептелген міндеттемелерінің жалпы сомасы 5,0%-ға ұлғайды және қыркүйектің аяғында 11,8 трлн. теңгені құрады. Банктердің міндеттемелері жылдық көрсетуде (2009 жылғы қыркүйекте 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда) 12,8%-ға өсті, ал құнсыздану әсерін ескермегенде 1,9%-ға төмендейтін еді (30-график).

30-график

Банктер міндеттемелерінің динамикасы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелері 2009 жылғы қыркүйекте 2009 жылғы маусыммен салыстырғанда 1,6%-ға, 31,6 млрд. АҚШ долларына дейін төмендеді. Жылдық көрсетуде банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелері 1,6%-ға қысқарды. 2009 жылғы қыркүйектің аяғында олар банктердің міндеттемелері көлемінің 40,3%-ын иеленді.

Банктердің резиденттер емес алдындағы міндеттемелерінің құрылымында 2009 жылғы қыркүйекте резидент еместердің депозиттері бойынша міндеттемелер 2008 жылғы қыркүйекте 5,0%-дан 7,8%-ға дейін, бағалы қағаздар бойынша міндеттемелер 6,0%-дан 9,5%-ға дейін көтерілді. Резидент еместерден алынған кредиттер 2008 жылғы қыркүйекте керісінше – 87,0%-дан 79,5%-ға дейін төмендеді.

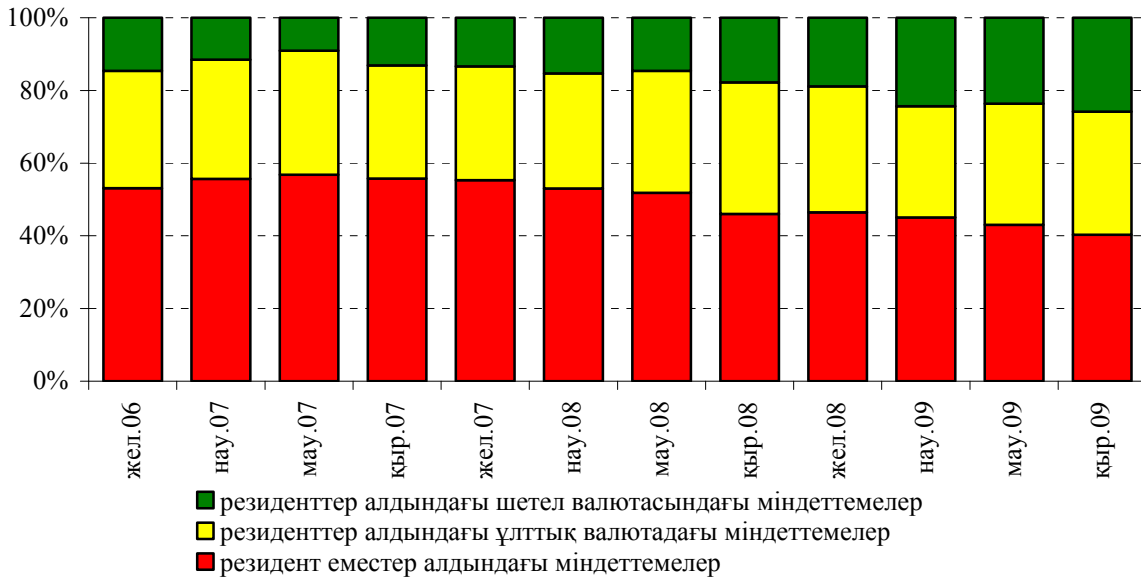
2009 жылғы маусым-қыркүйек аралығында резиденттер алдындағы міндеттемелер 10,1%-ға 7,1 трлн. теңгеге дейін, оның ішінде ұлттық валютадағы міндеттемелер 6,8%-ға 4,0 трлн. теңгеге дейін, шетел валютасындағы міндеттемелер 14,6%-ға 3,1 трлн. теңгеге дейін өсті. Жылдық көрсетумен осы көрсеткіштердің өсуі тиісінше 24,8%-ды, 5,6%-ды және 63,9%-ды құрады (31-график).

2009 жылғы қыркүйектің аяғында резиденттер алдындағы міндеттемелер құрылымында мемлекеттік қаржылық емес ұйымдардың аударылған және басқа депозиттері 22,9%-ды құрап, іс жүзінде өзгерген жоқ (2008 қыркүйекте – 22,2%). Мемлекеттік емес қаржылық емес ұйымдардың депозиттеріне тиесілі үлес осы кезеңде 32,1%-дан 29,1%-ға дейін, ал үй шаруашылығының үлесі – 27,1%-дан 26,2%-ға дейін төмендеді.

Осылайша, әлемдік қаржы-экономикалық тұрақсыздықтың салдары Қазақстанның банк секторының дамуына 3-тоқсанда да өзінің теріс ықпал етуін жалғастырды. Банктердің кредиттік портфелі сапасының төмендеуі негізгі проблемалардың бірі болып қалды. Алайда банк секторының нашар кредиттерінің жартысынан көбі және активтерінің үштен бірінен көбі борыштарын қайта құрылымдау үдерісінде тұрған банктерге тиесілі. Қазақстанның банк жүйесінің бұдан әрі дамуы жүйе құрушы екі банктің өздерінің сыртқы борыштарын қайта құрылымдау жоспарын қаншалықты табысты орындайтындығына байланысты.

31-график

Банктер міндеттемелерінің құрылымы, %

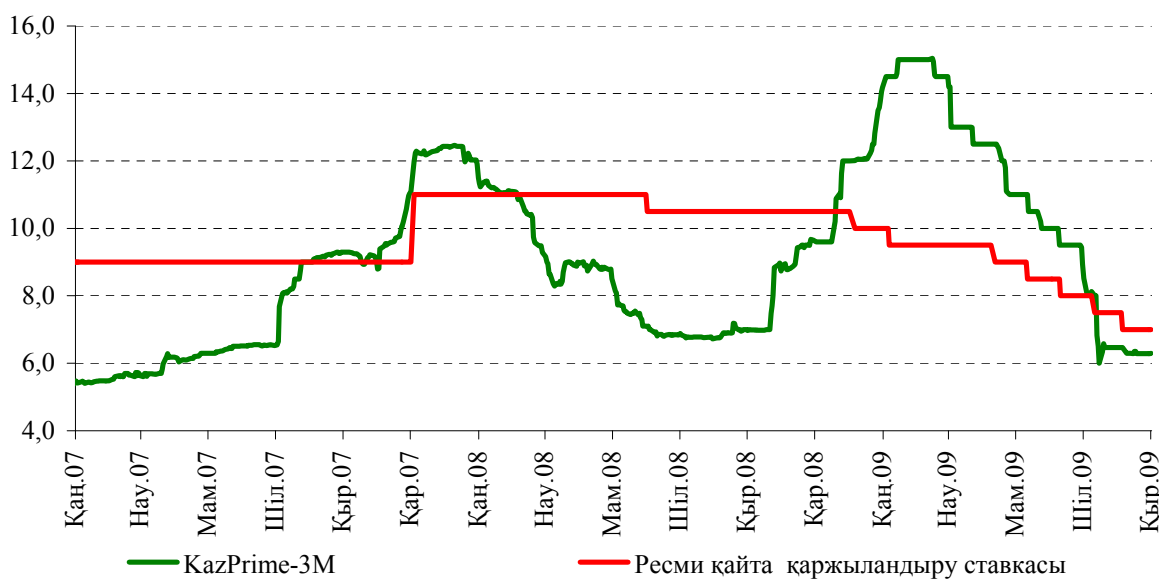
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.2.4. Қаржы нарығындағы ставкалар

2009 жылғы 3-тоқсанда банкаралық нарықта ставкалар деңгейінің төмендегені байқалды. KazPrime индикаторы орта есеппен 2009 жылғы 2-тоқсандағы 11,79%-дан орта есеппен 3-тоқсанда 7,65%-ға дейін төмендеді. Бұл ретте 2009 жылғы маусымның аяғында бұл индикатор 10,00%-ды, ал қыркүйектің аяғында 6,30%-ды құрады (32-график).

32-график

KazPrime индикаторының динамикасы және ресми қайта қаржыландыру ставкасы %

Дерек көзі: Қазақстан қор биржасы, Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Ақша нарығында ұсынылатын өтімділік көлемінің өсуі KazPrime ставкалары төмендеуінің негізгі факторы табылады.

Сондай-ақ РЕПО операциялары бойынша ставкалар да төмендеуде.

2009 жылғы 3-тоқсанда автоматты РЕПО секторында 1 күндік операциялар бойынша орташа алынған ставка төмендеді және 0,86% құрады (2-тоқсанда – 1,00%). Бұл ретте оның ең жоғары деңгейі 2,21%-ды, ал ең төменгі деңгейі 0,38%-ды құрады.

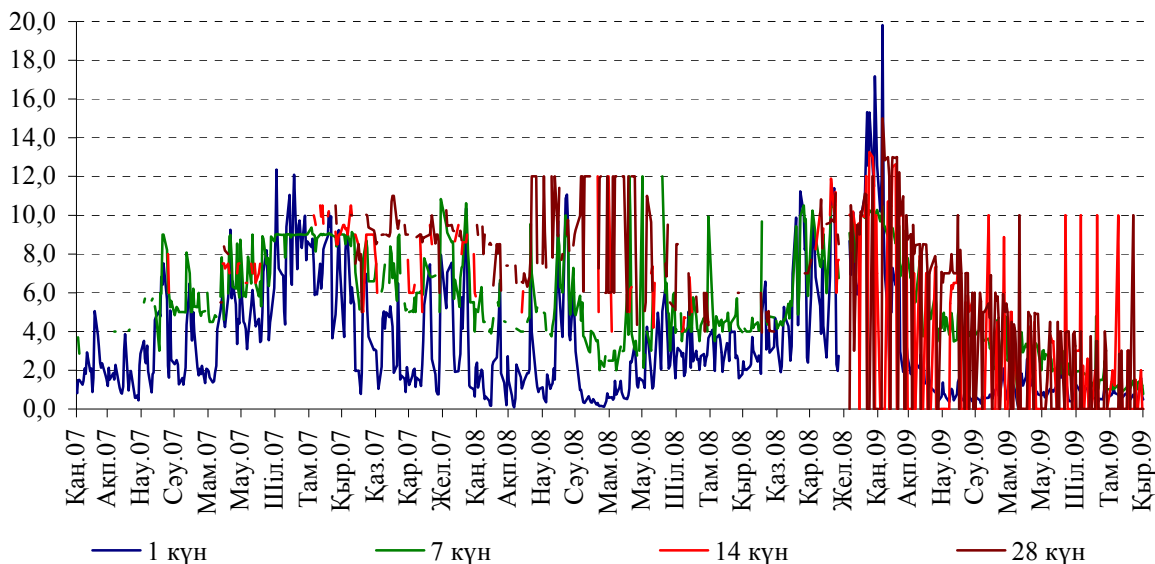
2009 жылғы 3-тоқсанда 7 күндік РЕПО операциялары бойынша ставканың ауытқуы 0,39%-дан 4,79%-ға дейінгі ауқымда өтті. 2009 жылғы 3-тоқсанда 7 күндік РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставка 1,68%-ды құрады, ал 2-тоқсанда 3,65%-ды құраған болатын.

14 күндік РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставка 2009 жылғы 3-тоқсанда 2,55%-ды (2-тоқсанда – 5,64%) құрады. Ставкалардың ауытқуы 1,20%-дан 10,00%-ға дейін болды.

28 күндік РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставка 2009 жылғы 2-тоқсандағы 5,67%-дан 3-тоқсанда 3,58%-ға дейін төмендеді. Оның ең жоғары деңгейі 10,00%-ды, ал ең төменгі деңгейі – 2,84% құрады (33-график).

33-график

РЕПО операциялары бойынша ставкалар динамикасы, %

Дерек көзі: Қазақстан қор биржасы

Ақша нарығында ставкалардың құбылмалылығы жоғары күйінде қалуда, бұл нарық сыйымдылығының аздығына, болмашы ғана тереңдігіне, кепіл құралдары санының жеткіліксіздігіне, нарыққа қатысушылардың төмен белсенділігіне байланысты. Сонымен қатар нарықтық ставкалар Ұлттық Банктің ставкалар дәлізінен барынша жиі тысқары шығып қалады, бұл ақша нарығында ол жайында ставкаларды тиісті тұрақтандыру құралы ретінде айтуға мүмкіндік бермейді. Алайда өтімділікке қатысты жағдай жақсара бастады және ақша нарығында ставкалардың төмендеуі бірте-бірте тұрақтану туралы айтуға мүмкіндік береді.

2009 жылғы 3-тоқсанда автоматты РЕПО секторында мәмілелер көлемі өткен тоқсанмен салыстырғанда 10,3%-ға ұлғайды.

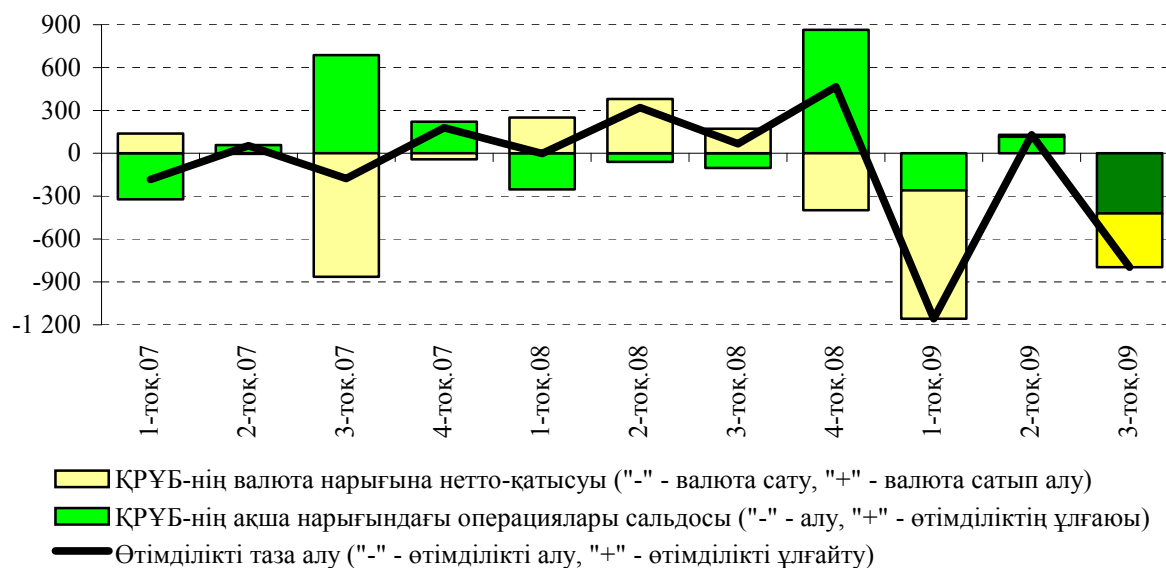
4. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

2009 жылғы 3-тоқсанда қаржы нарығындағы жағдай тұрақты болды, банктердің жеткілікті теңге өтімділігі болды.

Нәтижесінде 2009 жылғы 3-тоқсанда негізінен Ұлттық Банктегі банктерден тартылған депозиттер көлемінің ұлғаюы есебінен теңгелік өтімділікті алу Ұлттық Банктің қаржы нарығындағы операцияларының қорытындылары болып табылады. Бұл ретте Ұлттық Банк бүкіл кезең бойына өтімділікті алды.

34-график

Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы, млрд теңге

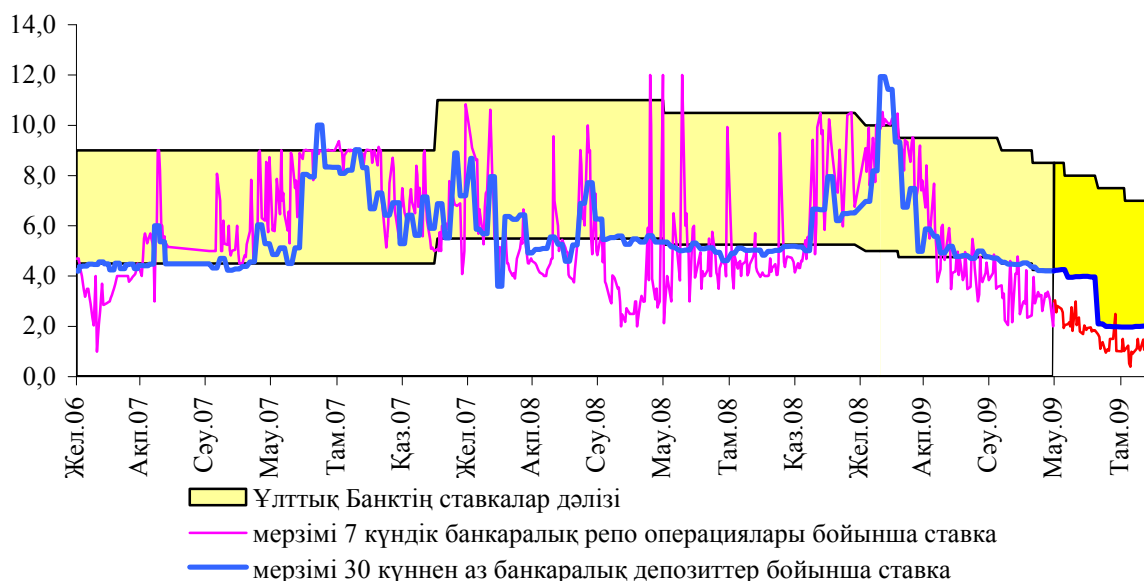
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Қаржы секторын тұрақтандыруды қамтамасыз ету жөніндегі шараларды өткізу шеңберінде Ұлттық Банк 2009 жылғы 3-тоқсанда өз операциялары бойынша пайыздық ставкаларды бірте-бірте төмендетуді жалғастырды. 2009 жылғы 10 шілдеден бастап ресми қайта қаржыландыру ставкасы 8,5%-дан 8,0%-ға дейін, 2009 жылғы 10 тамызда – 7,5%-ға дейін, 2009 жылғы 4 қыркүйектен бастап 7,0%-ға дейін төмендеді. 2009 жылғы 10 тамыздан бастап банктерден тартылған депозиттер бойынша ставка 7-күндік депозиттер бойынша 4,0% -дан 2,0%-ға дейін төмендетілді. Оған қоса, Ұлттық Банк 2,5% ставка бойынша 1 айлық мерзімге депозиттерді тарта бастады.

Қаржы нарығындағы өтімділікпен жағдайдың тұрақтануы ақша нарығында ставкалардың бірте-бірте төмендеуімен қатар жүрді. 2009 жылғы шілде - қыркүйекте орта есеппен ставкалар деңгейі Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің төменгі шекарасына жақын болды. 2009 жылғы 3-тоқсанда мерзімі 30 күнге дейінгі банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған ставка 2,87% деңгейінде қалыптасты. Мерзімі 7 күндік банкаралық РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставка 1,68% болды (35-график).

35-график

Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары, %

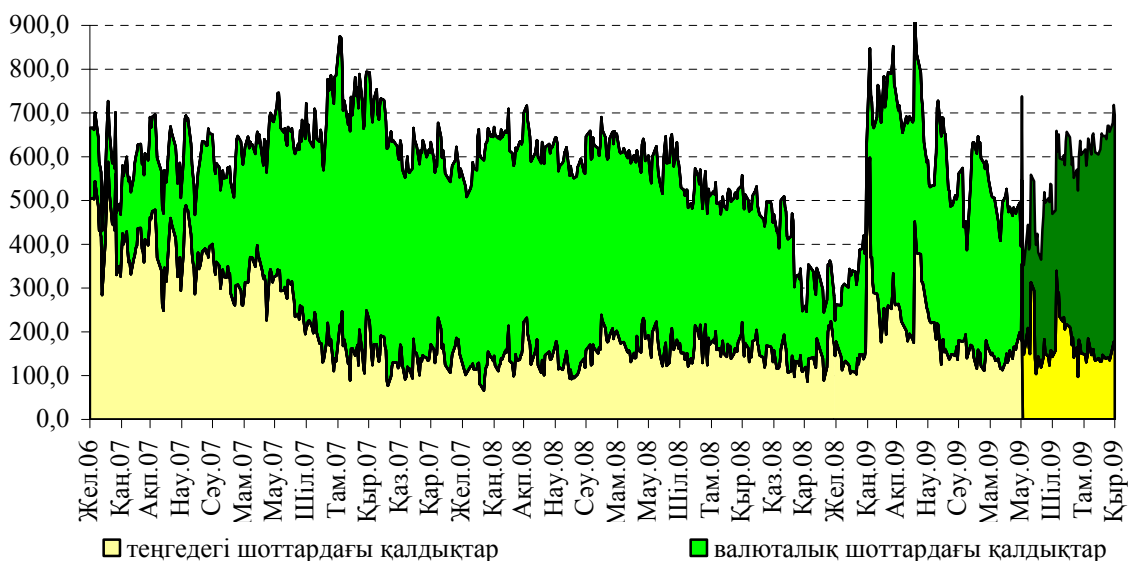

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2009 жылғы 3-тоқсанда банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы ұлттық, сондай-ақ шетел валютасындағы қалдықтарының өсуі байқалды (36-график). 2009 жылғы шілдеде шетел валютасындағы корреспонденттік шоттардағы қалдықтар төмендеді, тамыз-қыркүйекте олардың көлемі бірте-бірте өсе бастады. Шетел валютасындағы корреспонденттік шоттардағы қалдықтар бүкіл кезең бойында бірте-бірте ұлғаю үрдісін көрсетті.

36-график

Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.1. Ішкі валюта нарығындағы үстемдіктер

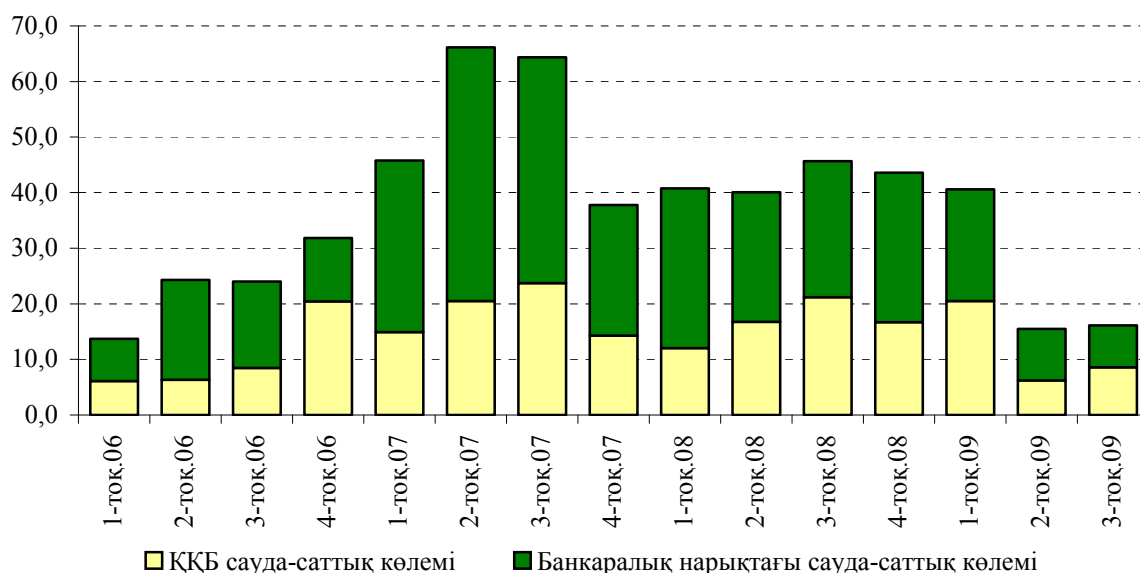
Ішкі валюта нарығындағы жағдай салыстырмалы түрде біршама тұрақтылығымен және өткен тоқсанмен салыстырғанда Қазақстан қор биржасында сауда-саттық көлемінің ұлғаюымен ерекшеленді.

2009 жылғы 3-тоқсанда Қазақстан қор биржасындағы валюта сегментіндегі және банкаралық валюта нарығындағы сауда-саттықтардың жалпы көлемі 2008 жылғы 2-тоқсанмен салыстырғанда (15,5 млрд. АҚШ долл.) 3,7%-ға ұлғайып, 16,0 млрд АҚШ долларын құрады.

Қазақстан қор биржасындағы долларлық позициядағы биржалық сауда-саттықтар көлемі 2009 жылғы 2-тоқсанмен салыстырғанда 39,6%-ға ұлғайып, 8,6 млрд. АҚШ долл. құрады (Қазақстан қор биржасындағы сауда-саттықтардың нетто-көлемі брутто-көлемнің 84%-ын құрады). Биржадан тыс валюта нарығындағы операциялардың көлемі 2009 жылғы 3-тоқсанда өткен тоқсандағымен салыстырғанда 19,8%-ға төмендеді және 7,5 млрд. АҚШ долл. құрады (37-график).

37-график

Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі, млрд. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

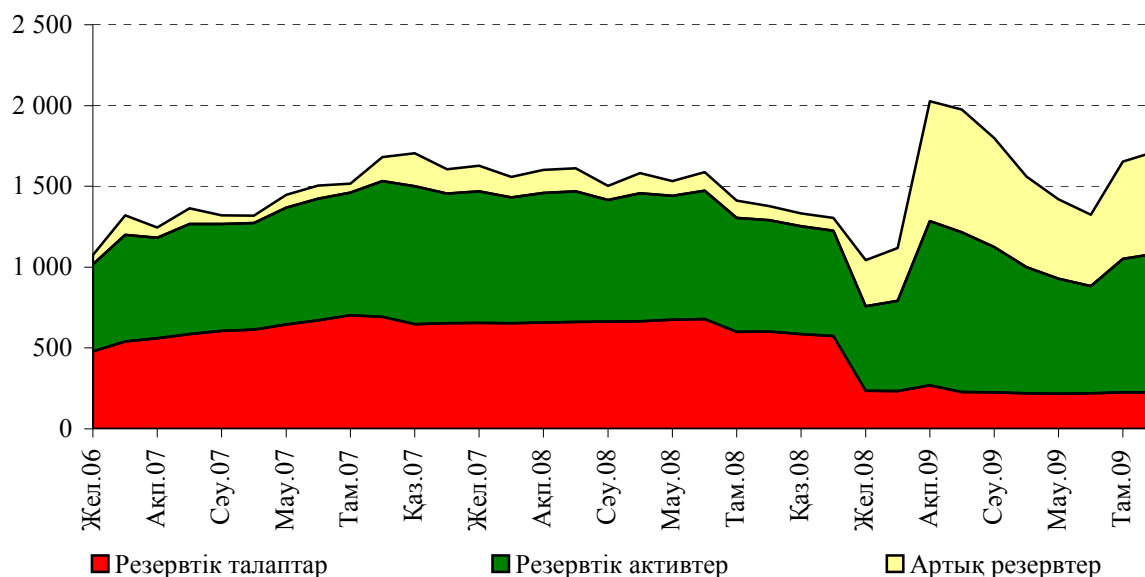
2009 жылғы 3-тоқсанның қорытындысы бойынша Ұлттық Банк ішкі валюта нарығында шетел валютасын сатушы ретінде басым болды. Ұлттық Банктің Қазақстан қор биржасындағы қатысу коэффициенті (-)35,3%-ды құрады, өткен тоқсанда ҚРҰБ-ның қатысуы ең аз болды, ал қатысу коэффициенті (-)0,1% құрады. Халықтың және кәсіпорындардың құнсыздануды күтуінің өсу салдары ретінде Ұлттық Банктің шілдедегі биржалық сауда-саттыққа қатысуы маңызды болды.

4.2. Ең төменгі резервтік талаптар

Ағымдағы жылдың басында болған ең төменгі резервтік талаптар нормативтерінің төмендеуі банктердің артық резервтердің елеулі көлемін қалыптастыруына әкелді. 2009 жылғы шілде-қыркүйекте орташа есеппен резервтік активтер резервтеудің қажетті көлемінен 3,4 есе асып түсті (38-график).

38-график

Ең төменгі резервтік талаптар нормативінің орындалуы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.3. Ашық нарықтағы операциялар

2009 жылғы 3-тоқсанда банктер тарапынан Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарына сұраныс жоғары болып қалды. Алайда қаржы нарығына қатысушыларды Қаржы министрлігінің мемлекеттік бағалы қағаздарына қайта бағыттау мақсатында Ұлттық Банк қысқа мерзімді ноталардың көлемін қысқартты. Нәтижесінде 2009 жылғы шілде-қыркүйекте Ұлттық Банк банктер тарапынан болған осы құралдарға деген сұранысты толық емес көлемде қанағаттандырды.

Банктердің Ұлттық Банкте орналастырған өтімділігінің едәуір резерві болғандықтан 2009 жылғы 10 тамыздан бастап 28-күндік ноталарды шығаруды тоқтата тұру және мақсатты кірістілігі тиісінше 2,9% және 3,3% (+/-0,1%) 3 және 6 ай айналу мерзіміндегі ноталарды орналастыруды бастау туралы шешім қабылданды.

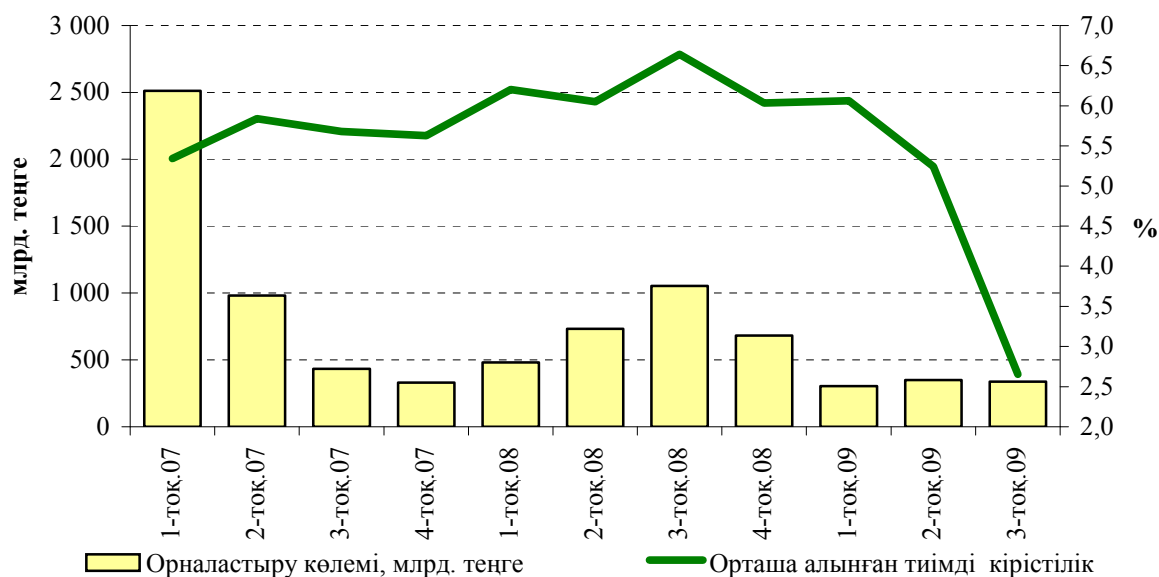
Шығарылған қысқа мерзімді ноталардың көлемі 2009 жылғы шілде-қыркүйекте 2009 жылғы 2-тоқсанмен салыстырғанда 3,4%-ға төмен болды және 338,0 млрд. теңгені құрады. Бұл мемлекеттік бағалы қағаздардың осы түрлері нарығына қатысушылардың жалпы сұранысының 72,2%-ын құрады.

Ноталар 1, 3 және 6 ай айналу мерзімдерімен шығарылды. Орналастырылатын ноталар бойынша орташа алынған кірістілік 2009 жылғы 2-тоқсандағы 5,24%-дан 2009 жылғы 3-тоқсанда 2,66%-ға дейін төмендеді (39-график).

2009 жылғы қыркүйектің аяғында айналыстағы қысқа мерзімді ноталардың көлемі 180,2 млрд. теңгені құрады, бұл 2009 жылғы маусымның аяғындағы көлемнен 24,2%-ға көп және 2008 жылғы қыркүйектің аяғындағы көлемнен 2,6 есе аз болды. (40-график).

40-график

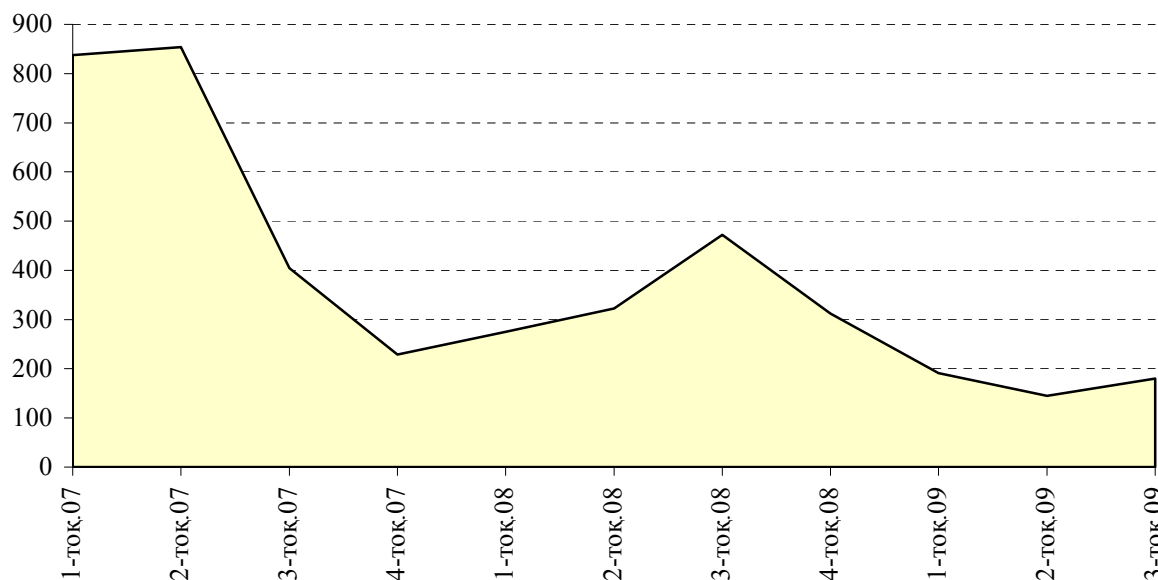
Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік (кезең ішінде)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

40-график

Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар, млрд. теңге (кезең аяғында)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.4. Тұрақты механизмдер

2009 жылғы 3-тоқсанда өткен тоқсанмен және 2008 жылғы тиісті кезеңнің көрсеткіштерімен салыстырғанда банктердің Ұлттық Банктегі депозиттері көлемінің біршама өскені байқалды. Ай сайын 2 трлн. теңгеден асатын сомаға депозиттер тартылды. Тұтастай алғанда, 2009 жылғы шілде-қыркүйекте 6971,6 млрд. теңге

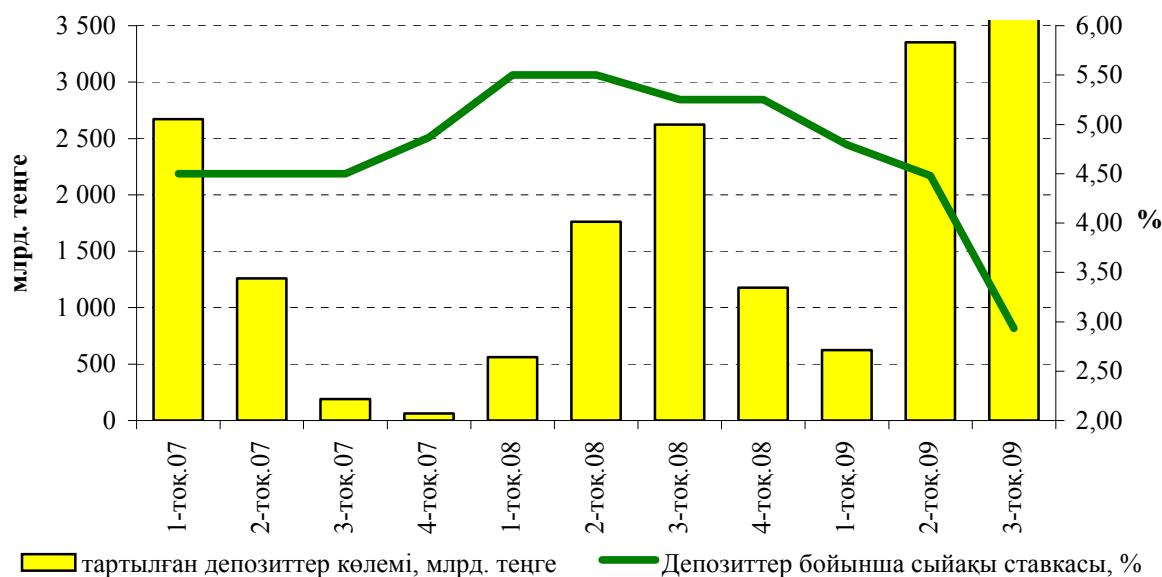
сомасына депозиттер тартылды, бұл 2009 жылғы 2-тоқсандағы көлемнен 2,1 есе көп және 2008 жылғы 3-тоқсандағы көлемнен 2,7 есе көп.

Банк секторындағы теңгелік өтімділікке қатысты тұрақты жағдай Ұлттық Банктің тарту мерзімін және депозиттер бойынша пайыздық ставкаларды өзгерту туралы шешім қабылдауына ықпал етті. 2009 жылғы 10 тамыздан бастап Ұлттық Банк банктерден 7-күндік жылдық 2,0% ставкасы бойынша, 1 айлық мерзімге жылдық 2,5% ставка бойынша депозиттерді тарта бастады.

2009 жылғы 3-тоқсанда орташа сыйақы ставкасы 2,93% деңгейінде қалыптасты (41-график).

41-график

Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары (кезең ішінде)

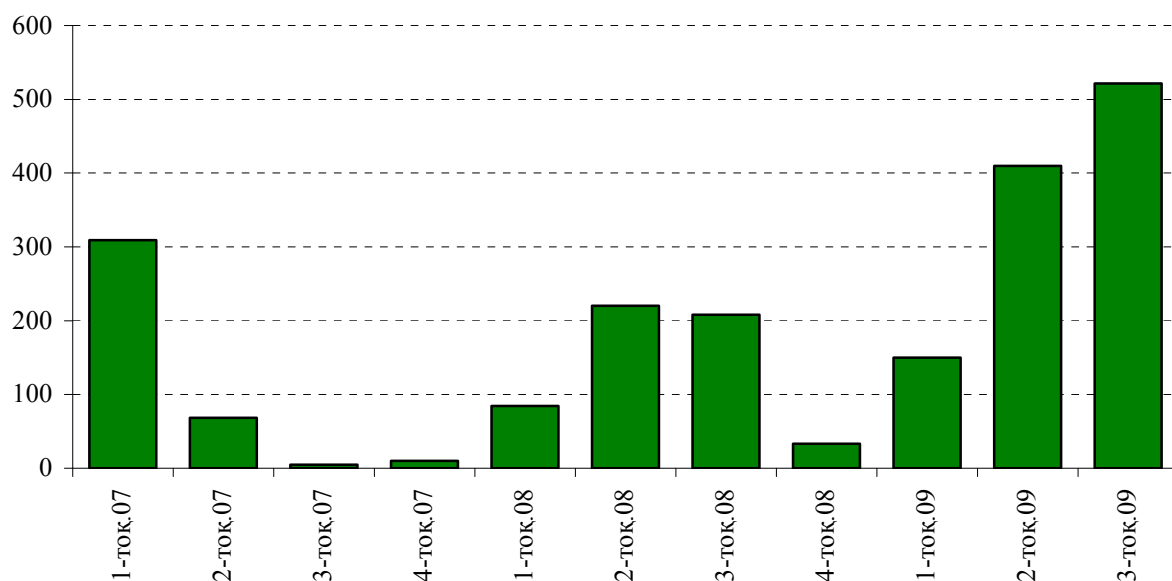

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банктерден депозиттер тарту көлемінің өсуі 2009 жылғы қыркүйекте Ұлттық Банктің олар бойынша өтелмеген міндеттемелері көлемінің 2009 жылғы маусыммен салыстырғанда 27,4%-ға 521,7 млрд. теңгеге дейін және 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 2,5 есе өсуімен қоса жүрді (42-график).

42-график

Ұлттық Банктің банктерден тартқан депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі, млрд.тенге (кезең аяғында)

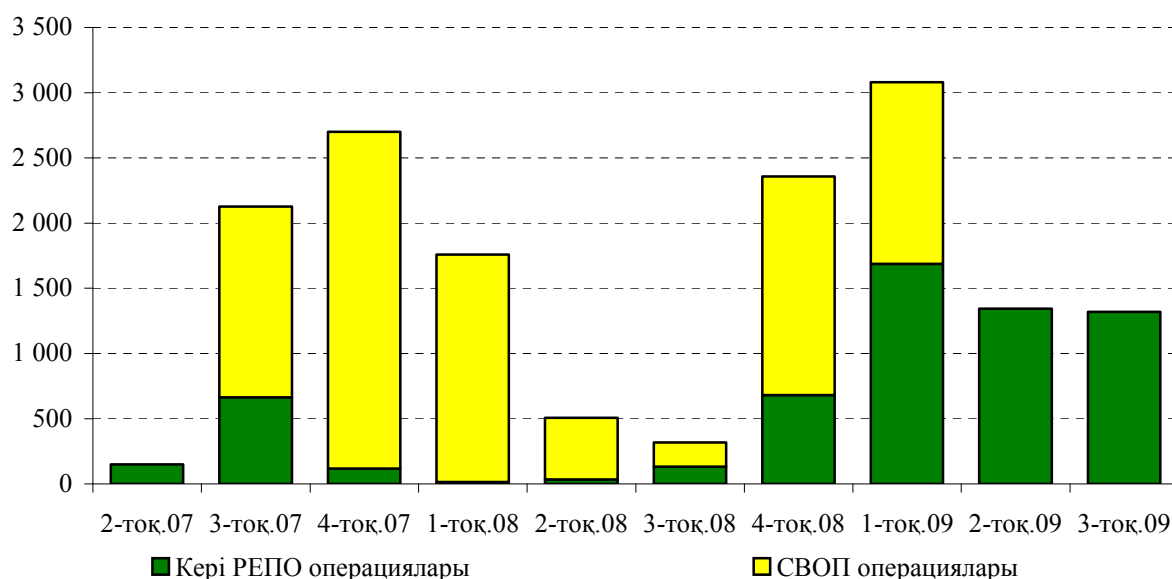

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2009 жылғы 3-тоқсанда Ұлттық Банк айықтырылған операцияларды жүргізуден басқа банк секторына кері РЕПО операцияларын жүргізу арқылы қайта қаржыландыру заемдарын беруді жалғастырды. Кері РЕПО операцияларының жалпы көлемі 2009 жылғы шілде-қыркүйекте 1319,7 млрд. теңгені құрады (43-график).

43-график

Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операцияларының көлемі, млрд. теңге (кезең ішінде)

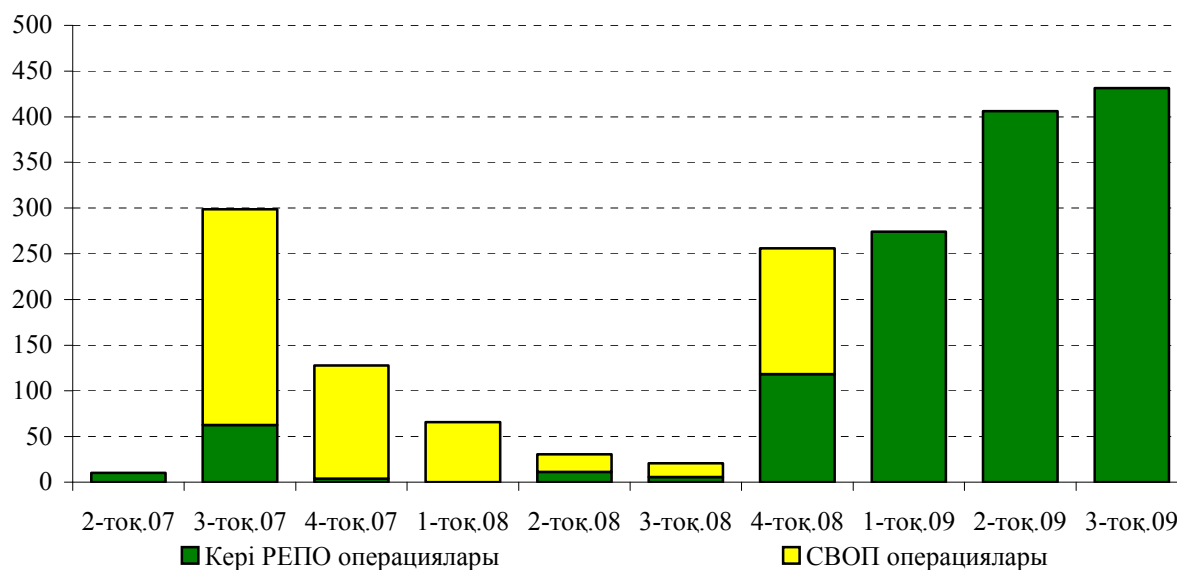

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2009 жылғы қыркүйектің аяғында кері РЕПО операциялары бойынша өтелмеген берешектің көлемі 431,5 млрд. теңгені құрады (44-график).

44-график

Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операциялары бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі, млрд. теңге (кезең аяғында)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі